

СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 3'2023

(видається з 1994 року)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

<https://doi.org/10.37634/efp.2023.3>

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 липня 2020 р. № 886 (економічні науки).

Наказ Міністерства освіти і науки України від 24 вересня 2020 р. № 1188 (юридичні науки).

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 р. № 353/10 (облік та аудит).

Реєстраційне свідоцтво КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Префікс doi журналу: 10.37634/efp.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 5 від 16 березня

2023 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 27.03.2023

Формат 60×84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: вул. Хрещатик, 44, м. Київ, 01001

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2023
© "Економіка. Фінанси. Право",
2023

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

GLORY TO UKRAINE! GLORY TO THE HEROES!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS

FINANCES

LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 3'2023

(issued from 1994)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

<https://doi.org/10.37634/efp.2023.3>

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 of July 02, 2020 (economic sciences).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 1188 on September 24, 2020 (legal sciences).

Order of Audit Chamber of Ukraine № 353/10 on December 21, 2017 (accounting and audit).

Registration Certificate – KV № 21620-11520PR on October 12, 2015.

Journal is awarded the international identification number ISSN 2409-1944 and included in the international Scientometrics base Index Copernicus.

Journal's DOI: 10.37634/efp.

Founders:

Audit firm "Analytik" jointly with the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

The papers must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 5 of March 16, 2023). Full or partial reprint of the

materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 27.03.2023

Format 60×84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office:

Khreshchatyk str., 44, Kyiv, 01001

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analytik", 2023
© "Economics. Finances. Law",
2023

Typography: LLC "International Business
Center"

Головний редактор

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України» (Україна)

Шеф-редактор

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління ПрАТ «Аудиторська фірма "Аналітик»»; Заслужений юрист України (Україна)

Заступник головного редактора

Головач Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, аудитор, заступник директора з наукової роботи Інституту аудиту (Україна)

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бойко Антон Олександрович, к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, Сумський державний університет (Україна)

Величко Олена Георгіївна, к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Гільорме Тетяна Вікторівна, д.е.н., доцент, п.н.с., Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Науково-дослідний інститут енергоефективних технологій та матеріалознавства) (Україна)

Криштопа Ірина Ігорівна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар, Державне підприємство «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування» (Україна)

Полякова Євгенія Сергіївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи (навчальний процес). Вищий навчальний заклад «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка» (Україна)

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., професор, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (Україна)

Сіскос Евангелос, д.е.н., професор, Університет Західної Македонії (Греція)

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., професор, ректор, Вищий навчальний заклад «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»»; академік Академії економічних наук України (Україна)

Тринчук Віктор Вікторович, к.е.н., доцент, професор кафедри фінансових ринків, Університет державної фіскальної служби України (Україна)

Чижевська Людмила Віталіївна, д.е.н., професор, професор кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку, Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)

Члени редакційної колегії з правових наук:

Балгімбекова Гульнара, к.ю.н., зав. кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет імені Е.А. Букетова (Казхстан)

Бригінець Олександр Олексійович, д.ю.н., професор, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова; член Союзу юристів України (Україна)

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності, Національна академія внутрішніх справ, Заслужений юрист України, полковник поліції (Україна)

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, зав. кафедри адміністративної діяльності, Національна академія внутрішніх справ (Україна)

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу, Чорноморський національний університет імені Петра Могили; академік Національної академії наук вищої освіти України (Україна)

Скоржевська-Амберг Малгожата, доктор філософії, адвокат, кафедра теорії, філософії та історії права, юридичний коледж, Університет Козмінського (Польща)

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна"; Заслужений юрист України. Член Центральної виборчої комісії (Україна)

Яровий Анатолій Олександрович, к.ю.н., доцент, професор кафедри права публічного адміністрування, Маріупольський державний університет; суддя у відставці (Україна)

Відповідальний редактор: Поповецька-Демченко Леся Петрівна (Україна)

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна (Україна)

Editors-in-chief

Valentyna P. Levchenko, Doctor of Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine" (Ukraine)

Volodymyr V. Holovach, PhD in Legal Sciences, Head of the Board of the Audit Firm "Analityk"; Honored Lawyer of Ukraine (Ukraine)

Deputy Editor-in-Chief

Tetiana A. Holovach, Doctor of Economics, Professor, auditor, deputy director for scientific work of the Institute of Audit (Ukraine)

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Anton O. Boiko, PhD in Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics department, Sumy State University (Ukraine)

Olena H. Velychko, PhD in Economics, Associate Professor of International Finances department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Anatolii M. Herasymovych, Doctor of Economics, Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Tetiana V. Hilorme, Doctor of Economics, Associate Professor, Leading Researcher, Oles Honchar Dnipro National University (Research Institute of Energy-Efficient Technologies and Materials Science) (Ukraine)

Iryna I. Kryshchop, Doctor of Economics, Professor, Professor of Accounting and Taxation department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Yurii M. Mantsevych, Doctor of Economics, Associate Professor, Scientific Secretary, State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development" (Ukraine)

Yevheniia S. Poliakova, PhD in Economics, Associate Professor of Finances and Banking department, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiiv Polytechnic"» (Ukraine)

Olena M. Potyshniak, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Organization of Production, Business and Management department, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture (Ukraine)

Evangelos Siskos, Doctor of Economics, Professor, University of Western Macedonia (Greece)

Serhii A. Tkachenko, Doctor of Economics, Professor, Rector, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiiv Polytechnic"»; academician of Academy of Economic Sciences of Ukraine (Ukraine)

Viktor V. Trynchuk, PhD in Economics, Associate Professor, Professor of Financial Markets department, University of the State Fiscal Service of Ukraine (Ukraine)

Liudmyla V. Chyzyhvska, Doctor of Economics, Professor, Professor of Information Systems in Management and Accounting department, State University "Zhytomyr Polytechnic" (Ukraine)

Members of the editorial board of Legal Sciences:

Gulnara Balgimbekova, PhD in Legal Sciences, Head of the constitutional and international law department, Karagandy State University named after E.A. Buketov (Kazakhstan)

Oleksandr O. Bryhinets, Doctor of Legal Sciences, Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law; member of the Union of Lawyers of Ukraine (Ukraine)

Viktor I. Vasylynchuk, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Operational and Investigating department, National Academy of Internal Affairs; Honored Lawyer of Ukraine, colonel of the Police (Ukraine)

Serhii F. Konstantinov, Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Administrative Activity department, National Academy of Internal Affairs (Ukraine)

Ihor V. Ozerskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process department, Petro Mohyla Black Sea National University; academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine (Ukraine)

Malgorzata Skorzewska-Amberg, PhD, DSc, Theory, Philosophy and History of Law department, College of Law, Kozminski University (Poland)

Yurii O. Frytskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University; Honored Lawyer of Ukraine, member of the Central Election Commission (Ukraine)

Anatolii O. Yarovyii, PhD in Legal Sciences, Professor of Law and Public Administration department, Mariupol State University; retired judge (Ukraine)

Managing editor: Lesia P. Popovetska-Demchenko (Ukraine)

Issue Editor: Anna O. Tumanian (Ukraine)

ЗМІСТ

БРИГІНЕЦЬ О.О. Вирішення проблем правового забезпечення діяльності адвокатури в адміністративному судочинстві з урахуванням зарубіжного досвіду	5
ТОЦЬКИЙ Б.А. Аналіз відповідності заходів, спрямованих на запобігання поширення коронавірусної хвороби, критеріям правової визначеності	8
КИРИЛЕНКО О.М., ЛУК'ЯНЕНКО М.О., НОВАК В.О., ГУРІНА Г.С., РАЗУМОВА К.М. Деякі аспекти подолання транспортної кризи в Україні	12
СТАНІСЛАВИК О.В., КОВАЛЕНКО О.М. Проблемні аспекти управління ефективністю експортної діяльності вітчизняних підприємств в умовах військового стану	16
КАРАПЕТЯН О.М., КОЛОДІЙЧУК О.А. До питання фінансової розвідки України у запобіганні легалізації протиправних доходів	22
СМИЧОК Є.М., ЗАВ'ЯЛОВ Є.В., РОМАНОВА А.Є. Подвійне оподаткування українців за кордоном: що це та як уникнути	26
ЛЕОНТЬЄВА Л.В. Основні функції та види торговельних марок в Україні	30
МАРТИНОВ А.А., МАРТИНОВА Л.В., СТАШЕВСЬКА І.В. Форензик як інструмент антикризового управління та протидії правопорушенням у сфері банкрутства	34

ІНТЕРВ'Ю, АНАЛІТИКА, КОНСУЛЬТАЦІЇ

Узагальнення результатів VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Облік, аналіз, аудит, оподаткування та фінансовий моніторинг в умовах глобалізаційних змін»	42
---	----

CONTENTS

O. BRYHINETS. Solution of the problems of legal security of advocate activities in administrative jurisdiction taking into account foreign experience	5
B. TOTSKYI. Legal certainty compliance analysis of measures aimed at spread prevention of coronavirus disease	8
O. KYRYLENKO, M. LUKIANENKO, V. NOVAK, H. HURINA, K. RAZUMOVA. Some aspects of overcoming the transport crisis in Ukraine	12
O. STANISLAVYK, O. KOVALENKO. Problem aspects of managing the efficiency of the export activity of domestic manufacturing enterprises in the conditions of martial law	16
O. KARAPETIAN, O. KOLODIICHUK. On the issue of the financial intelligence of Ukraine in preventing the legalization of illegal income	22
Y. SMYCHOK, Y. ZAVIALOV, A. ROMANOVA. Double taxation of Ukrainians abroad: what is it and how to avoid it	26
L. LEONTIEVA. Basic functions and types of trade marks in Ukraine	30
A. MARTYNOV, L. MARTYNOVA, I. STASHEVSKA. Forensic as a tool of anti-crisis management and counteraction to offenses in the field of bankruptcy	34

INTERVIEWS, ANALYTICS, CONSULTATIONS

Summary of results of VIII International scientific and practical conference «Accounting, analysis, audit, taxation, and financial monitoring in the context of globalization changes»	42
--	----

Олександр Олександрович БРИГІНЕЦЬ

д.ю.н., професор, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4058-7566>

e-mail: BriginetsO@meta.ua

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

У статті розкрито роль та проблематику визначення особливостей вирішення проблем правового забезпечення діяльності адвокатури в адміністративному судочинстві з урахуванням зарубіжного досвіду як однієї з умов розбудови сучасного демократичного суспільства. Визначено, що важливим напрямом діяльності держави є обов'язок всіляко підтримувати та забезпечувати захист прав і законних інтересів людини та громадянина, що частково досягається за рахунок діяльності адвокатури. Доведено, що адвокатура, не маючи відношення до державного апарату чи до органів місцевого самоврядування, має законні повноваження протистояти інтересам публічних суб'єктів та їх адміністративному ресурсу.

Ключові слова: адвокатура, адміністративне право, судочинство, реформування, зарубіжний досвід, права та обов'язки, права людини, право на захист

ВСТУП

Для забезпечення та підтримки демократичних процесів у вітчизняному суспільстві на основі норм Конституції України держава зобов'язана всіляко підтримувати та забезпечувати захист прав і законних інтересів людини та громадянина. Для реалізації таких процесів держава створює, підтримує розвиток та забезпечує функціонування відповідних механізмів. Втім, громадянське суспільство не стоїть осторонь цього питання, воно також бере активну участь у забезпеченні прав, свобод і законних інтересів як всього суспільства загалом, так і кожного з його членів окремо. Одним із головних інструментів громадянського суспільства є інститут адвокатури, гарантований ст. 59 Конституції України, в якій визначено, що для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги у вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура [1]. У нашій державі адвокатура виступає своєрідним «балансом», що намагається на основі чинного законодавства зрівноважити інтереси громадянського суспільства з потребами і можливостями держави. Задля досягнення поставленої мети адвокатура як недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництво та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, визначеному чинним законодавством, забезпечує право на захист від обвинувачення та надання правової допомоги клієнту в його правовій змагальності з державними структурами [2]. Враховуючи всю міць державного апарату, на практиці досить часто складається ситуація, коли якісна і професійна допомога адвокатури стає «останньою соломинкою», яка може допомогти фізичній або юридичній особі у непростих життєвих ситуаціях.

МЕТА статті – визначення особливостей вирішення проблем правового забезпечення діяльності адвока-

тури в адміністративному судочинстві з урахуванням зарубіжного досвіду як однієї з умов розбудови сучасного демократичного суспільства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття базується на працях вітчизняних і зарубіжних вчених, а також на матеріалах періодичних видань, статистичних збірниках. У дослідженні застосовано методи аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення, а також низку інших методів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Відмітимо, що проблематика визначення особливостей вирішення проблем правового забезпечення діяльності адвокатури в адміністративному судочинстві з урахуванням зарубіжного досвіду як однієї з умов розбудови сучасного демократичного суспільства є досить актуальною для сучасного непростого етапу розбудови нашої держави. Адвокат може брати участь у більшості матеріальних та процесуальних правовідносин, в яких він має певне коло завдань, прав та обов'язків, що у своїй сукупності визначають його правове становище у таких відносинах. Як професійний захисник і представник інтересів клієнта він має правове положення в адміністративному судочинстві, адже воно пов'язане з розв'язанням конфліктів у публічно-правовій сфері, тобто коли однією зі сторін в адміністративному процесі завжди є державно-владний або приналежний до органів місцевого самоврядування суб'єкт [3]. Важливо враховувати і ту обставину, що адвокатура не має відношення до державного апарату чи до органів місцевого самоврядування, і саме така незалежність дозволяє адвокату більш ефективно протистояти інтересам публічних суб'єктів та їхньому адміністративному ресурсу.

В Україні базовими нормативно-правовими актами, що визначають статус адвоката у адміністративному процесі виступають Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2] та Кодекс адміністративного судочинства (КАС) України. Специфікою

Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» є те, що в ньому прямо не визначено завдання чи функції адвокатури. Водночас у КАС України викладено лише загальні завдання адміністративного судочинства, до яких у ч. 1 ст. 2 належать: захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів у здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ [4].

Ключовою основою для виникнення правовідносин за участю адвоката як представника повинна бути воля юридика дія адвоката, його активна процесуальна діяльність, яка одночасно визначає зміст правовідносин. На практиці виділяють такі підходи до розуміння поняття представництва адвоката в адміністративному судочинстві: правовідносини, внаслідок яких одна особа, представляючи іншу в межах своїх повноважень, здійснює процесуальні дії, вчинення процесуальних дій особою, яка наділена певними повноваженнями, від імені іншої особи та в її інтересах. Адвокат, який представляє інтереси свого клієнта, в адміністративному судочинстві є активним учасником судового процесу, метою якого є досягнення найкращого правового результату у справі для нього [5].

Важливим аспектом діяльності адвокатури є належне закріплення її прав та обов'язків. Права та обов'язки адвоката визначені у ст.ст. 20 та 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Зокрема, у здійсненні адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, що не заборонено законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, а також користуватися іншими правами, передбаченими вищезгаданим Законом та іншими законами [2]. Професійні обов'язки адвоката визначаються статтею вищезгаданого закону. В ній також вказано обмеження до діяльності адвоката. Окрім вищезгаданого, адвокат забезпечує захист персональних даних про фізичну особу, якими він володіє, відповідно до законодавства з питань захисту персональних даних [2].

У наукових джерелах досить часто автори пропонують використовувати для реформування адвокатури досвід держав-членів ЄС чи США. Вважаємо, що значний позитивний досвід у процесі реформування адвокатури наша держава може перейняти не тільки у вищезгаданих держав, але й у Південно-Африканської Республіки (ПАР). Дійсно у цій державі, незважаючи на різноманіття культур, релігій та мов, наприклад, одинадцять офіційних мов закріплено її конституцією, досить успішно функціонує правовий захист громадян у процесі їх взаємовідносин із державним апаратом. Як

результат, держава є однією з небагатьох в Африці, в якій не відбулося жодного державного перевороту, і регулярні вибори відбуваються протягом майже цілого століття. Також держава є членом G20, тобто виступає однією із найвпливовіших у світі. Перші державні юридичні бюро у ПАР засновано близько століття тому. В середині ХХ ст. створено незалежний від уряду орган – Рада з юридичної допомоги, основне завдання якої полягало у забезпеченні доступності юридичної допомоги для малозабезпечених осіб. Зокрема, у системі юридичної допомоги ПАР застосовуються такі моделі: громадські захисники, які отримують фіксовану зарплату (адвокати та стажери); приватні адвокати, які призначаються за списком та одержують фіксовану оплату відповідно до встановлених тарифів за певні види робіт та за кожен день роботи в суді; надана працівниками служб юридичної допомоги у судах первинної юридичної допомоги; юридичні клініки, центри правосуддя, а також відповідно до угод – приватні спеціалізовані юридичні фірми, консультаційні пункти, в яких працюють консультанти-юристи.

Цікаво, що багаторічний досвід показав, що витрати на державних захисників обходяться на 40% дешевше, ніж витрати на адвокатів, що приватно практикують. Актуальним є досвід цієї держави зі створення системи обов'язкового дворічного стажування для випускників юридичних закладів вищої освіти. Стажистам надано право працювати помічниками державних захисників у районних установах державних захисників, а також стажуватись у приватній фірмі. Один державний захисник може працювати до 10 стажистів. Стажер веде на місяць 10 справ та один день на тиждень надає безкоштовні консультації населенню. Також передбачено і таку форму, як укладання контрактів з юридичними фірмами та юридичними клініками на надання ними певних видів юридичної допомоги [6]. Тобто багатоаспектність діяльності адвокатури в ПАР подає нам зразок ефективного захисту прав і свобод людини та громадянина в цій державі протягом майже цілого століття.

ВИСНОВКИ

Отже, адвокат, виступаючи в адміністративному процесі у ролі представника, може здійснювати представництво клієнта в органах публічної адміністрації, або в адміністративно-судочинському провадженні, тоді як в адміністративно-деліктних відносинах адвокат виступає захисником і фахівцем у галузі права. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють процесуально-правовий статус адвоката, є КАС України, Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП), Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правила адвокатської етики. Отже, адвокат є важливою фігурою в адміністративному процесі. Однак в юридичній практиці трапляються випадки порушення прав та гарантій діяльності адвоката в адміністративному процесі.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/page2>

3. Public value management and new public governance as modern approaches to the development of public administration / O. Bryhinets et al. *Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020*. 2020. No. 42. pp. 205-213. URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/article/view/1568/20-OLAKSANDR>.

4. Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.

5. Правила адвокатської етики : затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р., зі змінами, затв. З'їздом адвокатів України від 15.02.2019. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf

6. Синеокий О.В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты. Харьков, 2008. 496 с.

References

1. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated 28.06.1996 No. 254k/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (in Ukrainian).

2. On advocacy and advocacy: Law of Ukraine dated 07/05/2012 No. 5076–VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/page2> (in Ukrainian).

3. Public value management and new public governance as modern approaches to the development of public administration / O. Bryhinets et al. *Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020*. 2020. No. 42. pp. 205-213. URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/article/view/1568/20-OLAKSANDR>.

4. Code of Administrative Procedure of Ukraine. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2005. No. 35–36, No. 37. Art. 446. (in Ukrainian).

5. Rules of lawyer ethics: approved. Report and election congress of lawyers of Ukraine on June 9, 2017, with changes, approved. By the Congress of Lawyers of Ukraine from February 15, 2019. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf (in Ukrainian).

6. Syneokiy O. Advocacy as an institute of legal assistance and protection. Kharkiv, 2008. 496 p. (in Russian).

Oleksandr BRYHINETS

Doctor of Legal Sciences, Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4058-7566>

e-mail: BriginetsO@meta.ua

SOLUTION OF THE PROBLEMS OF LEGAL SECURITY OF ADVOCATE ACTIVITIES IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION TAKING INTO ACCOUNT FOREIGN EXPERIENCE

The paper reveals the role and problems of determining the peculiarities of solving the problems of legal support of the activity of the bar in administrative proceedings, taking into account foreign experience as one of the conditions for the development of a modern democratic society. It is determined that an important direction of the state's activity is the obligation to support and ensure the protection of the rights and legitimate interests of a person and a citizen in every possible way, which is partially achieved due to the activities of the legal profession. The Law of Ukraine "On Advocacy and Advocacy" and the Code of Administrative Procedure of Ukraine are the main legal acts that determine the status of a lawyer in an administrative process. In our country, the legal profession acts as a kind of "balance", which tries to balance the interests of civil society with the needs and capabilities of the state on the basis of current legislation. In order to achieve the set goal, the bar, as a non-state self-governing institution, which provides protection, representation and the provision of other types of legal assistance on a professional basis, as well as independently resolves issues of the organization and activity of the bar in the manner determined by current legislation, ensures the right to protection against accusation and providing legal assistance to the client in his legal competition with state structures. The key basis for the emergence of legal relations with the participation of a lawyer as a representative should be the voluntary legal action of the lawyer, his active procedural activity, which simultaneously determines the content of legal relations. Attention is focused on the multifaceted activity of the bar in the Republic of South Africa, which provides us with an example of effective protection of the rights and freedoms of a person and a citizen in this country for almost a whole century. It has been proven that the bar, not having any relation to the state apparatus or local self-government bodies, has the legal authority to oppose the interests of public entities and their administrative resources.

Keywords: *advocacy, Administrative Law, proceedings, reformation, foreign experience, rights and obligations, Human Rights, right to protection*

Броніслав Артурович **ТОЦЬКИЙ**

аспірант, Університет "КРОК"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9708-5001>

АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ ЗАХОДІВ, СПРЯМОВАНИХ НА ЗАПОБІГАННЯ ПОШИРЕННЯ КОРОНАВІРУСНОЇ ХВОРОБИ, КРИТЕРІЯМ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

Гостра респіраторна хвороба COVID-19 спричинила небачене з часів закінчення II світової війни обмеження прав людини. Обмежувальні заходи, спрямовані на запобігання поширенню коронавірусної хвороби, запроваджено майже у всьому світі. Однак, як і будь-які обмеження прав людини, такі заходи мають відповідати вимогам принципу пропорційності. Одним з основних критеріїв якого є передбаченість обмежень законом, або ж відповідність принципу правової визначеності. Статтю присвячено дослідженню відповідності впровадження обмежувальних заходів, спрямованих на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, вимогам принципу правової визначеності. Встановлено, що запровадженні обмеження прав людини в Україні, є такими, що прийняті урядом із перевищеннями повноважень, не передбачені законом та не відповідають вимогам принципу правової визначеності.

Ключові слова: принцип пропорційності, принцип визначеності, COVID-19, охорона здоров'я, обмежувальні заходи

ВСТУП

Пандемія COVID-19 змінила світ. Коронавірусна інфекція не стала новою «чорною смертю» чи «іспанкою», однак показала, що у випадку наявності вагомих (чи не дуже) підстав, держава може з легкістю обмежити права людини. Свобода та особиста недоторканість, свободи релігії, вираження поглядів, мирних зібрань, заборона дискримінації, право власності та багато інших основоположних прав людини зазнали кричущих обмежень в 2020 р. Таких обмежень прав і свобод людини та громадянина світ «не відчував» з моменту заснування після II світової війни новітньої системи захисту прав людини. Для більш глибокого розуміння окресленої проблеми необхідно розглянути введені обмеження через призму принципу пропорційності.

Серед дослідників, які приділяли увагу різним аспектам принципу пропорційності, слід згадати: М. Гартвіга, С. Головатого, К. Екштайна, А. Зайця, М. Козюбру, К. Некіт, І. Панкевича, С. Погребняка, О. Подцерковного, А. Пухтецьку, П. Рабіновича, М. Савчина, Т. Хартлі, Р. Циппеліуса, А. Шайо, Б. Шлоера, К. Штерна та ін. Хоча принцип пропорційності і є загальноновизнаним критерієм, що застосовується в обмеженні прав людини, однак його використання в контексті обмежувальних заходів, спрямованих на запобігання поширенню коронавірусної інфекції все ще залишається малодослідженою проблемою. До того ж на сьогодні немає наукових робіт, присвячених відповідності заходів, спрямованих на запобігання поширенню коронавірусної хвороби, критеріям принципу правової визначеності.

МЕТА статті полягає у дослідженні відповідності впровадження обмежувальних заходів, спрямованих на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, вимогам принципу правової визначеності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. У дослідженні застосовано методи струк-

турно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Правильне застосування принципу пропорційності базується на тому, що будь-яке легітимне обмеження прав людини повинно: передбачатись законом, мати легітимну мету та бути необхідним у демократичному суспільстві. Здебільшого в аналізі пропорційності обмеження прав людини перші два критерії майже не досліджуються, адже правові, демократичні держави виходять з того, що більшість випадків обмеження прав людини повинні передбачатись конституційними нормами, прийнятими на їх основі законами та мати чітку задекларовану мету.

Однак пандемія COVID-19, яка поширилась на територію України в 2020 р. показала, що для обмеження прав людини інколи достатньо науково неперевіреної інформації, без додержання встановлених для таких дій вимог.

Обов'язковим критерієм обмеження прав людини є «передбаченість законом». Закон, який передбачає обмеження, має бути завчасно оприлюднений, бути зрозумілим пересічним громадянам, передбачуваним та очевидним у правозастосуванні. Однак запровадження в Україні карантинних заходів відбулось не на вимогу закону, а на вимогу постанов Кабінету Міністрів України (КМУ).

Першу «коронавірусну» Постанову КМУ «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» прийнято 11 березня 2020 р. [5]. Після прийняття Постанови № 211 до неї систематично вносились зміни та доповнення. До кінця 2020 р. їх кількість зросла до вісімнадцяти. Проаналізувавши таку швидку зміну позицій законодавця відносно запровадження обмежувальних заходів, очевидним стає відсутність передбачуваності нормотворення та правозастосування в цьому питанні. До того ж за практику запровадження обмежувальних постанов взято їх прийняття на засіданнях уряду з оголошенням того, що прийнято важливий документ у сфері обмеження прав людини. Потім слідувало опублікування прес-релізу, а потім лише опублікування самого нормативно-правового акту в офіційних джерелах.

Так, Постанова № 211, опублікована 12 березня 2020 р., передбачала обмеження, які почали діяти з 12 березня 2020 р. Постанову КМУ «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211» від 16.03.2020 р. № 215 [6], яка вводила найжорсткіші обмеження за весь час карантину, опубліковано постфактум. Так, обмеження вступали в силу з 00:01 год. 17 березня 2020 р., а саму Постанову опубліковано в цей день проте значно пізніше. У подальшому ситуацію з опублікуванням обмежувальних постанов приведено до ладу, однак на початку карантину очевидним є порушення критеріїв вчасності опублікування та передбачуваності наявності та застосування обмежень.

У преамбулі проаналізованих нами постанов, як на наявність повноважень КМУ приймати відповідні обмеження, йде посилання на ст. 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 р. № 1645-III [7], згідно з якою карантин встановлюється та скасовується КМУ. У рішенні про встановлення карантину зазначаються обставини, що призвели до цього, визначаються межі території карантину, затверджуються необхідні профілактичні, протиепідемічні та інші заходи, їхні виконавці та терміни проведення, встановлюються тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб та додаткові обов'язки, що покладаються на них, підстави та порядок обов'язкової самоізоляції, перебування особи в обсерваторії (обсервації), госпіталізації до тимчасових закладів охорони здоров'я (спеціалізованих шпиталів). Тобто Закон передбачає можливість встановлення обмежень прав на підставі постанов КМУ. Однак, зважаючи на п. 1 ч. 1 ст. 92 Конституції України [3], права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина визначаються виключно законами України.

Не вдаючись до аналізу всіх редакцій карантинних обмежень, введених КМУ, можна дійти висновку, що постановами обмежено, а в деяких випадках і фактично заборонено щонайменше такі конституційні права та свободи, як:

- право на повагу гідності (ст. 28);
- свобода пересування (ст. 33);
- право на свободу відправлення релігійних культів і ритуальних обрядів, ведення релігійної діяльності (ст. 35);
- право на мирні зібрання (ст. 39);
- право на підприємницьку діяльність (ст. 42);
- право на працю (ст. 43);
- право на страйк (ст. 44);
- право на достатній життєвий рівень (ст. 48);
- право на охорону здоров'я, медичну допомогу (ст. 49);
- право на освіту (ст. 53).

Крім того, варто зазначити, що Конституція України містить перелік прав, які може бути обмежено законом для охорони здоров'я населення: право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; світогляду і віросповідання; об'єднання у політичні партії та громадські організації; страйку.

Ст. 39 Конституції України передбачає, що обмеження реалізації права на мирні зібрання може вста-

новлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Так, з норм Конституції випливає, що будь-які права, які гарантовані Конституцією України можуть бути обмежені виключно на підставі Закону України. Натомість КМУ як орган виконавчої влади не має право встановлювати обмеження конституційних прав та свобод. Це звісно не спростовує можливості існування у нього таких повноважень, як встановлення тимчасових обмежень прав фізичних і юридичних осіб, не закріплених у Конституції України.

Вочевидь можливість обмеження прав людини передбачено саме Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб», однак цей Закон не передбачає ані сфер життя, ані конкретних прав, ані максимального строку дії таких обмежень. Варто звернути увагу, що в аналогічній ситуації у справі «KRUSLIN v. FRANCE» [11] Європейський суд з прав людини зазначив, що «словосполучення «згідно із законом» передбачає певну якість такого закону, вимагаючи, щоб він був доступний для особи і вона могла передбачити наслідки його застосування до неї та щоб закон не суперечив принципіві верховенства права. У внутрішньому праві повинні існувати обмежувальні міри проти свавільного втручання влади у здійснення громадянами своїх прав... Формулювання законів мають бути досить чіткими і зрозумілими, щоб надати громадянам необхідну інформацію стосовно обставин та умов, за яких публічна влада наділяється повноваженнями... втручання у здійснення індивідом своїх прав».

Можна стверджувати, що «коронавірусні» постанови КМУ хоч і видані в порядку, передбаченому законодавством, однак із очевидним порушенням ст. 92 Конституції України та принципу правової визначеності, адже якість викладення норм Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» не дає можливість передбачити перелік прав, сферу застосування, територію, строк та інші критерії в обмеженні таких прав. Так, на нашу думку, «коронавірусні» постанови КМУ прийняв із перевищенням своїх повноважень.

Нагадаємо, що Конституційний Суд України у Рішенні від 28.08.2020 р. № 10-р/2020 зазначив, що запроваджений в Україні карантин є «невизначеним щодо дії в часі та не забезпечує передбачуваності застосування цих норм права» [8]. Суддя Конституційного Суду України В. Лемак в окремій думці до наведеного Рішення прямо вказав, що вирішивши підзаконним актом питання, яке віднесене Конституцією України до сфери виключного законодавчого регулювання, КМУ перебрав на себе повноваження Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади. Так, видання Урядом України постанов є таким способом ухвалення рішення в сфері прав людини, який є несумісним з Конституцією України, оскільки порушує принцип поділу влади, передбачений положеннями ч. 2 ст. 6; ст. 75; п. 3 ч. 1 ст. 85; п. 1 ч. 1 ст. 92 Конституції України [4]. Варто зазначити, що це Рішення Конституційного Суду України також містить цілу низку важливих позицій стосовно заходів, спря-

мованих на запобігання поширення коронавірусної хвороби, які мали би бути передбачені законом:

– передбачена урядом самоізоляція обмежує право особи на свободу пересування, а тому може бути передбачена лише у законі;

– обмеження діяльності авіаперевізників та закриття пунктів пропуску через кордон прямо суперечать конституційним гарантіям на права осіб вільно залишати територію України, яке можна обмежити лише законом України;

– передбачена урядом заборона мирних зібрань суперечить гарантованому у Конституції праву на мирні зібрання.

Цікаве й те, що, крім Конституційного Суду України, коронавірусні обмеження розглянуто, зокрема, Верховним Судом Нової Зеландії та Конституційним Судом Австрії.

Верховний Суд Нової Зеландії, прийнявши Рішення у справі «BORROWDALE v. DIRECTOR-GENERAL OF HEALTH» [10] розглянув законність введення коронавірусних обмежень у країні. Суд, застосувавши низку національних законів, міжнародних актів та Білль про права 1688 р. дійшов до деяких важливих висновків. Один з них полягає в тому, що незалежно від наявності та вагомості легітимної мети обмеження прав людини, факт того, що обмеження прав людини мають бути «передбачені законом», не може навіть ставитися під сумнів. Ще в 2007 р. Верховний Суд Нової Зеландії у Справі «R v. HANSEN» [13] дійшов висновку, що для наявності критерій «передбачене законом обмеження» повинен бути визначений та достатньо точно виражений у Законі, прийнятому Парламентом, підзаконних актах чи загальному праві. Межі не повинні бути ні спеціальними, ні довільними, а їх характер і наслідки повинні бути чіткими, хоча наслідки не повинні бути передбачуваними з абсолютною впевненістю. Незважаючи на те, що Верховний Суд Нової Зеландії визнає заходи, спрямовані на запобігання поширення коро-

навірусної хвороби необхідними, обґрунтованими та пропорційними, він вказав, що перші дев'ять днів обмежень були «не передбачені законом», оскільки приймалися в порядку, не встановленому законом та суперечили Біллю про права Нової Зеландії.

Конституційний Суд Австрії [12], визнаючи заходи, спрямовані на запобігання поширенню коронавірусної хвороби, неконституційними зауважував на тому, що крім того, що закон має бути прийнято у встановленому порядку, законодавець має діяти передбачливо.

ВИСНОВКИ

Дослідивши відповідність впровадження обмежувальних заходів, спрямованих на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, критеріям правової визначеності, ми дійшли до висновку, що заходи, спрямовані на запобігання поширенню коронавірусної хвороби, впроваджуються не законом, а підзаконними актами. Кабінет Міністрів України прийняв ці підзаконні акти із перевищенням своїх повноважень.

Усі обмеження прав людини, запровадженні під час пандемії COVID-19, визначено постановами уряду. Уряд обмежив цілу низку конституційних прав і свобод, обмеження яких можливо лише на підставі Конституції України в порядку, встановленому конкретним законом України. До того ж у встановленні конкретного обмеження кожен такий випадок має аналізуватися окремо.

Отже, Постанова Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» № 211 від 11.03.2020 р., якою вперше запроваджено карантин та встановлено обмеження, та подальші продовження обмежень прав у різноманітних сферах, є такими, що прийнято урядом з перевищеннями повноважень, не передбачено законом та не відповідають вимогам принципу правової визначеності.

Список використаних джерел

1. Габрелян А.Ю. Аналіз сучасного стану ринку послуг в світі та в Україні. *Траектория науки*. 2020. № 6 (10). С. 2001–2013.
2. Габрелян А.Ю. Об'єкт правопорушення передбаченого ст. 181-1 КУпАП. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2020. № 3 (13). С. 27–33.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141
4. Окрема думка судді Конституційного Суду України Лемака В.В. стосовно Рішення Конституційного Суду України від 28.08.2020 р. № 10-п/2020. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/10_p_2020_1_0.pdf
5. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п#Text>
6. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2020 р. № 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/215-2020-п>
7. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2020 р. № 1645-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 29. ст. 228
8. Рішення Конституційного Суду України від 28.08.2020 р. № 10-п/2020. URL: https://ips.ligazakon.net/document/KS20031?an=1&ed=2020_08_28
9. Харитонов С., Харитонова О., Беляков К. Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення і захисту: монографія. Одеса, 2020. 404 с.
10. Borrowdale v. Director-general of health. URL: <https://disasterlaw.ifrc.org/media/3302>
11. Case of Kruslin v. France (Application no. 11801/85). URL: <https://www.zmogausteisiugidas.lt/en/case-law/kruslin-v-france>
12. Decision v 363/2020-25: Constitutional Court of Austria. URL: https://www.vfgh.gv.at/downloads/V_363-2020_EN_Version_Homepage.pdf
13. R v. Hansen. High Court of New Zealand. URL: <https://www.courtsfnz.govt.nz/cases/paul-rodney-hansen-v-the>

queen/at_download/fileDecision

References

1. Habrelian A.Y. Analysis of the current state of the services market in the world and in Ukraine. *Trajectory of science*. 2020. No. 6 (10). pp. 2001-2013. (in Ukrainian).
2. Habrelian A.Y. The object of the offense provided for in Art. 181-1 of the Code of Administrative Offenses of Ukraine. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2020. No. 3 (13). pp. 27-33.
3. Constitution of Ukraine dated June 28, 1996. No. 254k/96-VR. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1996. No. 30. Art. 141. (in Ukrainian).
4. Separate opinion of the judge of the Constitutional Court of Ukraine Lemak V.V. regarding the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated August 28, 2020 No. 10-r/2020. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/10_p_2020_1_0.pdf (in Ukrainian).
5. On preventing the spread of the COVID-19 coronavirus on the territory of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 11, 2020. No. 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п#Text> (in Ukrainian).
6. On amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 11, 2020. No. 211: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 16, 2020. No. 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/215-2020-п> (in Ukrainian).
7. On the protection of the population from infectious diseases: Law of Ukraine dated April 6, 2020 No. 1645-III. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2000. No. 29. Art. 228 (in Ukrainian).
8. Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated August 28, 2020 No. 10-r/2020. URL: https://ips.ligazakon.net/document/KS20031?an=1&ed=2020_08_28 (in Ukrainian).
9. Kharytonov E., Kharytonova O., Bieliakov K. Rights of a private person in the conditions of the COVID-19 pandemic: problems of implementation and protection: monograph. Odesa, 2020. 404 p. (in Ukrainian).
10. Borrowdale v. Director-general of health. URL: <https://disasterlaw.ifrc.org/media/3302>
11. Case of Kruslin v. France (Application no. 11801/85). URL: <https://www.zmogausteisiugidas.lt/en/case-law/kruslin-v-france>
12. Decision v 363/2020-25: Constitutional Court of Austria. URL: https://www.vfgh.gv.at/downloads/V_363-2020_EN_Version_Homepage.pdf
13. R v. Hansen. High Court of New Zealand. URL: https://www.courtsofnz.govt.nz/cases/paul-rodney-hansen-v-the-queen/at_download/fileDecision

Bronislav TOTSKYI

postgraduate student, "KROK" University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9708-5001>

LEGAL CERTAINTY COMPLIANCE ANALYSIS OF MEASURES AIMED AT SPREAD PREVENTION OF CORONAVIRUS DISEASE

Acute respiratory disease COVID-19 has caused unprecedented restrictions on human rights since the end of World War II. Restrictive measures to prevent the spread of coronavirus disease have been introduced almost worldwide. However, like any restriction of human rights, such measures must comply with the principle of proportionality. One of the main requirements is that the restriction must be prescribed by law and comply with the legal certainty.

This requirement stipulates that any restrictions on human rights, including restrictive measures aimed at preventing the spread of coronavirus disease must be prescribed by law, adopted in the form and manner prescribed by current legislation and international human rights standards, promulgated in the manner prescribed by law, understood by ordinary citizens, predictable and obviously enforced.

In this paper, the question of compliance with the legal certainty criteria of restrictions, implemented measures to prevent the spread of coronavirus disease in Ukraine and some other countries are considered. The question whether the measures aimed at preventing the spread of coronavirus were prescribed by law, adopted in the form and manner prescribed by applicable law and international human rights standards, were promulgated in the manner prescribed by law, were clear to ordinary citizens, predictable and obviously enforced is analyzed.

However, the analysis of restrictive measures aimed at preventing the spread of coronavirus disease introduced in Ukraine raises several questions about the form of such restrictions. Firstly, no special law has been passed on this issue. Secondly, all restrictions were introduced by resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine bylaws with an obvious excess of authority. Moreover, the official publication of the introduction of restrictive measures aimed at preventing the spread of coronavirus disease took place the day before, on the day, or even the day after the introduction of restrictive measures aimed at preventing the spread of coronavirus disease.

Keywords: *principle of proportionality, certainty principle, COVID-19, healthcare, restrictive measures*

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.3.3>
УДК 656.01(477)(045)

Оксана Миколаївна КИРИЛЕНКО

д.е.н., професор, зав. кафедри, Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2406-7050>
e-mail: ons@ua.fm

Максим Олександрович ЛУК'ЯНЕНКО

студент, Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1910-1090>
e-mail: maksimlukyanenko@ukr.net

Валентина Олексіївна НОВАК

к.е.н., професор, Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6899-2016>
e-mail: novakv.nau@gmail.com

Ганна Сергіївна ГУРІНА

д.е.н., доцент, Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1419-4956>
e-mail: gurina_gs@ukr.net

Катерина Миколаївна РАЗУМОВА

д.е.н., професор, зав. кафедри, Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6385-2823>
e-mail: krazum@ukr.net

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ТРАНСПОРТНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Доведене значення транспорту для забезпечення сталого розвитку економіки країни. Досліджено питання вирішення кризи у транспортній галузі. Розглянуто окремі аспекти забезпечення роботи транспорту та науково обґрунтовані шляхи подолання кризи, що виникла у зв'язку з бойовими діями на території України. Обґрунтовано потребу у високорозвиненій транспортній системі як необхідний фактор забезпечення інтеграції до європейської і світової економіки.

Ключові слова: транспорт, транспортні підприємства, транспортно-логістична система, транспортна інфраструктура, авіаційні перевезення, залізничні сполучення, логістичні ризики

ВСТУП

Актуальність теми обумовлено значною кількістю чинників, що безпосередньо впливають на роботу транспортної галузі та кризи, що продовжує набирати обертів в її межах.

Транспорт має велике значення для економіки України та всього світу і роль даної сфери неможливо переоцінити. Саме завдяки транспорту є можливість доставляти вантажі та людей у найрізноманітніші кінці світу. Зараз світ та Україна здебільшого зіткнулися з тим, що немала частина благ транспортної галузі є недоступними у зв'язку з бойовими діями, які відбуваються на нашій території та спричиняють неймовірну кризу. Якраз зараз необхідно замислитися над шляхами подолання даної кризи найшвидшим та найменш «болючим» способом.

Неможна сказати, що сфера транспорту України і всього світу не відчувала труднощів до війни. Ще у зв'язку з пандемією, спричиненою COVID-19, транспортна сфера зазнала серйозних випробувань, наслідки яких ми відчуваємо досі. Саме сучасний досвід і досвід минулих років разом допоможуть нам дістатися до витоків цієї кризи і знайти з неї вихід.

Розширення та розвиток транспортних перевезень обумовлено динамічністю інтермодальних сполучень та реалізацією сучасних логістичних перевезень. Підвищення ролі національних транспортних підприємств у забезпеченні економічної стійкості держави також

визначають обсяги вантажопотоків між Україною та Європою. Саме вони і відображають обсяги необхідних зовнішньоекономічних зв'язків.

МЕТА статті – дослідження деяких аспектів забезпечення роботи галузі транспорту України та наукове обґрунтування майбутніх шляхів подолання кризи, що склалася.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Основою дослідження є теоретичні аспекти та рекомендації з розвитку підприємств транспортної галузі, наукові роботи вітчизняних і зарубіжних учених.

Загальні положення розвитку авіаційного транспорту висвітлені у наукових працях зарубіжних та вітчизняних вчених: John S. Strong, Clinton V. Oster Jr., В. Афанас'єва, В. Коби, В. Загорулька, Є. Сича, С. Подрези, В.Новак, І. Гордієнка, Г. Гуріної, В. Запорожця, О. Косарева, Ю. Кулаєва, О. Петровського, Л. Яценка та ін.

Економічні інтереси у процесі перевезень пасажирів і доставки вантажів розглядали В. Матвеев, Є. Крикавський, О. Ареф'єва, Л. Абалкін, Н. Чухрай, В. Коба, М. Гераськін, О. Косарев, В. Щелкунов та ін.

Проблеми у сфері логістики у зв'язку з бойовими діями дослідили D. Gonsales, M. Beckett, B. Whitlock Sr.

Розглянуті матеріали ґрунтуються на принципі єдності економічних, технічних і екологічних знань. Такий підхід спонукає до розвитку і зміцнення еко-

логічної свідомості, що забезпечать у перспективі вирішення актуальних наукових і практичних завдань.

Для узагальнення послідовності наукових досліджень та розгляду еволюції наукових підходів застосовано дефінітивний метод та метод компонентного аналізу; для виявлення тенденцій діяльності авіатранспортних підприємств – методи агрегування та наукової абстракції.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Останнім часом сфера транспорту зазнала чималих випробувань та ударів, особливо українська частина. Іноземні науковці, що досліджували цю проблему, вважають, що ризики, які виникають в результаті бойових дій в Україні, охоплюють і авіаперевезення, і залізничні перевезення, і автомобільний, і морський транспорт, а ще паливо і кібербезпеку.

Наукова новизна

Науково обґрунтовано основні аспекти забезпечення роботи транспортної галузі України та шляхи подолання кризи, що склалася у її межах, що зі свого боку ґрунтується на системному підході, імплементація якого дасть змогу адаптуватися до змін, зумовлених впливом зовнішнього середовища.

РЕЗУЛЬТАТИ

Рівень розвитку транспортної системи країни є однією з найважливіших ознак її стабільності та технологічного прогресу. Потреба у високорозвиненій транспортній системі ще більше підсилюється в результаті інтеграції до європейської і світової економіки.

Транспортна система стає основою для результативного входження країни до світового співтовариства і зайняття в ньому місця, що відповідає рівневі високорозвиненої держави [3].

У зв'язку з тим, що ефективність процесу організації перевезень пасажирів і вантажів різними видами транспорту залежить від взаємодії суміжних видів транспорту та розгалуженості транспортної інфраструктури [1], ефективне управління транспортними перевезеннями на сучасному етапі є необхідною передумовою розвитку і реалізації конкурентних переваг підприємств та забезпечення ефективності бізнесу загалом.

Авторами запропоновано розглядати взаємодію підприємств, що утворюють логістичну систему певного рівня (міжрегіональну, регіональну, національну) і яка може бути диференційована за формами та проявами, а також за ступенем інтенсивності та тісністю зв'язків між контрагентами.

Авторами визначено, що до основних задач управління транспортно-логістичними системами слід віднести такі:

- раціональний розподіл пасажирських перевезень і доставки вантажів між різними видами транспорту;
- оптимальний розподіл внутрішньовиробничих і магістральних транспортних засобів;
- встановлення оптимальних сфер застосування окремих видів транспорту та обґрунтування формування транспортних ланцюгів;
- оптимізація маршрутів доставки;
- вибір транспортних засобів для здійснення перевезень;
- забезпечення єдиної технічної політики та технологічної взаємодії бізнес-процесів на видах транспорту;
- уніфікація параметрів діяльності підприємств окремих видів транспорту;
- координація роботи всіх видів транспорту;
- оцінювання ефективності інвестицій у розвиток транспортних підприємств.

Деякі закордонні науковці розглядають «стратегії пом'якшення наслідків» для різних видів транспорту, опираючись на нинішні умови [4].

Для прикладу розглянемо конкретні кроки у сфері авіаційних та залізничних перевезень для забезпечення місця Україні в європейській транспортній системі, що відповідає рівневі високорозвиненої держави.

Основні результативні кроки, які забезпечать входження України до світового співтовариства у сфері авіаційних перевезень надано на рис. 1.

Деякі аспекти забезпечення входження України до світового співтовариства у сфері залізничного сполучення надано на рис. 2.

Рис. 1. Основні результативні кроки, які забезпечать входження України до світового співтовариства у сфері авіаційних перевезень (розроблено авторами з урахуванням [3])

Рис. 2. Деякі аспекти забезпечення входження України до світового співтовариства в сфері залізничного сполучення (розроблено авторами з урахуванням [3])

До ключових логістичних ризиків, на наш погляд, слід віднести:

- хеджування цін на паливо шляхом форвардних закупівель;
- підвищення толерантності до коригування паливних надбавок;
- забезпечення наявності альтернативних постачальників тощо.

Досить значимою проблемою сьогодні у сфері транспорту, що значною мірою впливає на посилення загальної кризи, є паливна криза. Дефіцит палива в Україні обумовлено багатьма факторами, спровокованими війною. Серед основних: припинення роботи найпотужнішого вітчизняного виробника нафтопродуктів – Кременчуцького нафтопереробного заводу, а також блокування морських портів. Крім того, пошкоджено багато нафтобаз у всій країні.

Сьогодні вітчизняний ринок нафтопродуктів вже переорієнтувався з поставок з білорусі та росії на країни Західної Європи. Йдеться про закупівлі та перевезення чималих обсягів ресурсу: за 2021 р. 62% дизпалива і 50% бензину надходили з росії та білорусі, ще 10% імпортували з Литви (через білорусь), стільки ж – завозили морем [5]. Війна позбавила нас поставок за цими напрямками.

У Міністерстві економіки вважають, що Польща може стати великим транзитером палива для України, забезпечуючи надходження понад 200 тис. тонн продукції щомісяця. За останній місяць обсяг надходжень ледь досяг 60 тис. тонн [5].

Закордонні науковці виділяють ще низку подій, які завдають шкоди та провокують нові проблеми у сфері транспорту всього світу. Серед них: спалахи COVID-19 і низький рівень вакцинації; кібербезпека; інші військові конфлікти; торговельні суперечки; фінансові санкції; погода/стихійні лиха; нестача робочої

сили; витрати на паливо; нестача потужностей; фізична інфраструктура (дороги, мости, аеропорти, порти, склади, заводи); цифрова інфраструктура (електромережа, паливостачання, Інтернет); екологічні норми; безпека, викрадення, крадіжки; тероризм; банкрутства; злиття та поглинання [4].

Весь цей список «неукраїнських» факторів ризику завершується обґрунтованим висновком: фахівці з логістики можуть сподіватися на краще, але вони повинні бути повністю готові до гіршого.

Автори підтримують запропонований «Список негайних дій для підстраховки від логістичних збоїв», який має вигляд [4]:

1. Плануйте несподіване. Підготуйте оцінки ризиків у всій логістичній мережі та будьте готові діяти за альтернативними сценаріями.

2. Скоротіть площу комунікацій і усуньте схильності до ризику. Збільшіть терміни планування перевезень і перегляньте стійкість і гнучкість мережі.

3. Включіть альтернативні джерела поставок, видів транспорту, портів та маршрутів. Диверсифікуйте базу перевізників і постачальників для розширення потужностей.

4. Створіть резервне фінансування для покриття додаткових витрат, пов'язаних зі зростанням цін на паливо та використанням альтернативних видів транспорту [4].

ВИСНОВКИ

Ефективне управління транспортною сферою, пошук альтернативних постачальників сировини, необхідної для її роботи, та реалізація конкретних кроків у сфері авіаційних та залізничних перевезень стосовно забезпечення місця Україні в європейській транспортній системі, що відповідає рівню високорозвинутої держави, стануть необхідною умовою для виходу України та усього світу з транспортної кризи.

Список використаних джерел

1. Гордієнко І.В. Необхідність інтермодальності для ефективного функціонування транспортної системи. Формування ринкових відносин в Україні. Київ. 2011. № 4. С. 123-128.
2. Кириленко О.М., Новак В.О., Разумова К.М., Лук'яненко М.О. Деякі аспекти розвитку авіаційного транспорту України в післявоєнний період. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 9/1. С. 37-40.

3. Новак В.О., Гордієнко І.В., Катерна О.К., Матвєєв В.В., Ільєнко О.В. Взаємодія аеропорту з транспортними підприємствами: організація та управління: монографія. Київ, 2012. 277 с.
4. Russia-Ukraine war: global impact on logistics. URL: <https://www.gep.com/blog/mind/russia-ukraine-war-logistics-impact>
5. 10 ways to cut oil use and help tackle the global energy crisis. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/10-ways-to-cut-oil-use-energy-crisis>

References

1. Hordienko I. The Need for Inter modality for the effective functioning of the transport system. Formation of market relations in Ukraine. Kyiv. 2011. №4. P. 123-128. (in Ukrainian).
2. Kyrylenko O., Novak V., Razumova K., Lukianenko M. Some aspects of the development of air transport in Ukraine in the post-war period. *Economics. Finance. Law*. 2022. №. 9/1. P. 37-40. (in Ukrainian).
3. Novak V., Hordienko I., Katerna O., Matvieiev V., Iliencko O. Interaction of the airport with transport enterprises: organization and management: monograph. Kyiv, 2012. 277 p. (in Ukrainian).
4. Russia-Ukraine war: global impact on logistics. URL: <https://www.gep.com/blog/mind/russia-ukraine-war-logistics-impact>
5. 10 ways to cut oil use and help tackle the global energy crisis. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/10-ways-to-cut-oil-use-energy-crisis/>

Oksana KYRYLENKO

Doctor of Economics, Professor, Head of the department, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2406-7050>

e-mail: ons@ua.fm

Maksym LUKIANENKO

student, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1910-1090>

e-mail: maksimlukyanenko@ukr.net

Valentyna NOVAK

PhD in Economics, Professor, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6899-2016>

e-mail: novakv.nau@gmail.com

Hanna HURINA

Doctor of Economics, Associate Professor, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1419-4956>

e-mail: gurina_gs@ukr.net

Kateryna RAZUMOVA

Doctor of Economics, Professor, Head of the department, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6385-2823>

e-mail: krazum@ukr.net

SOME ASPECTS OF OVERCOMING THE TRANSPORT CRISIS IN UKRAINE

The relevance of the topic is proved due to many factors that directly affect the development of the transport industry, in particular, air, rail and other types of transport in Ukraine. The importance of transport for ensuring the sustainable development of the country's economy is substantiated. Issues related to the development and solution of some transport problems in Ukraine are studied. Emphasis was placed on the need for constructive solutions to a number of economic, technical, environmental, personnel and labor protection issues. In order to solve a number of problems of the transport industry, examples of the implementation of technical tasks are considered and substantiated, which are quite simple in theory, but extremely important and complex when implementing them into the practice of enterprises. After all, they need regular updating of equipment, because as a result of the development of scientific and technological progress, more advanced, but expensive technologies are constantly appearing, which are not available to all transport enterprises and require compensation from the state. Among the many economic problems that occur in the activities of aviation industry enterprises, the special importance of large taxes was identified. Conclusions were drawn about the need for an optimal combination of state regulation and a healthy competitive market. Some aspects of ensuring the functioning of the transport industry and scientifically sound future ways of its development are considered. The main aspects of ensuring the work of the transport industry of Ukraine are scientifically substantiated, which are based on a systematic approach, the implementation of which will allow adapting to changes caused by the influence of the external environment. The necessity of a highly developed transport system as a necessary factor for ensuring integration into the European and world economy is proved.

Keywords: *transport, transport enterprises, transport and logistics system, transport infrastructure, air transport, railway connections, logistic risks*

Олена В'ячеславівна СТАНІСЛАВИК

д.е.н., доцент, професор кафедри, Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2481-9961>
e-mail: elenastanislayyk@ukr.net

Олександр Михайлович КОВАЛЕНКО

д.е.н., професор, Національний університет "Одеська політехніка"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9702-2772>
e-mail: a.m.kovalenko@mzeid.in

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Розглянуто причини падіння експорту вітчизняних підприємств та роль держави стосовно їхньої підтримки. Відзначено особливості посилення співпраці з країнами ЄС. Виділено види управління ефективністю експортної діяльності підприємств. Сформульовано вимоги до комплексного аналізу діяльності підприємства-експортера. Висвітлено сучасні засади успішного функціонування системи управління ефективністю експортної діяльності підприємства та представлено фактори впливу на згадану ефективність в умовах військового стану. Вказано моделі організації експортної діяльності вітчизняних підприємств.

Ключові слова: експортна діяльність підприємства, управління ефективністю експорту, військовий стан, релокація бізнесу, експортний потенціал підприємства, структура управління підприємством, стратегія управління підприємством, фактори ефективності експорту

ВСТУП

Сьогодні економіка України стикнулася з великими труднощами. Військове вторгнення росії завдало удару на всіх ланках економічної системи держави. Скоротилось виробництво основних видів продукції, що становлять основу експортного потенціалу. Крім того, заблоковано порти, а відтак і значна частка зовнішньої торгівлі. Знищується логістична, маркетингова, соціальна, інженерна інфраструктура регіонів. Відбувається відтік трудових ресурсів за кордон та їх передислокація на захід країни, що тимчасово усуває з активного економічного життя сотні тисяч людей [1].

У нових умовах господарювання успіхи на економічному фронті, зокрема з відновлення та нарощування експортних поставчань, значно залежать від спрможностей менеджерів різних рівнів приймати вірні управлінські рішення, формувати адекватні стратегічні та бізнес-плани, забезпечувати їхню своєчасну ефективну практичну реалізацію. Проблематиці управління ефективністю експортної діяльності підприємств у своїх наукових працях приділяли увагу як вітчизняні, так і закордонні дослідники, серед яких, зокрема В.Є. Єрмаченко, Ю.Г. Козак, О.Є. Кузьмін, С.В. Лобунська, О.Г. Мельник, А.О. Фатенок-Ткачук, А.В. Череп, О.В. Шкурупій, Й. Гессель, П. Скотт.

МЕТА статті – дослідження проблемних аспектів управління ефективністю експортної діяльності вітчизняних підприємств в умовах військового стану.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є праці провідних вчених, а також матеріали періодичних видань. У дослідженні застосовано методи аналізу та синтезу, узагальнення, порівняння, системний підхід тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Всебічна світова підтримка України робить очевидним той факт, що державу неминуче очікує повенний економічний бум, членство в ЄС і стрімка відбудова зруйнованих міст та модернізація інфраструктури. Але без адекватних дій з боку органів влади із впровадження відповідних економічних інструментів, маючий місце потенціал відродження може бути нівельованим.

Нагадаємо, що загальні втрати від транспортної блокади, зокрема морських торговельних портів, які забезпечували до 65% міжнародної торгівлі України, становитимуть орієнтовно 3-5 млрд дол. США кожен місяць, і це без урахування пошкодження об'єктів інфраструктури через системні бомбардування [2].

З урахуванням зазначеного уряд екстрено запровадив низку важливих регуляторних новацій, спрямованих на зменшення фіскального навантаження на підприємства та на стимулювання розвитку малого бізнесу. Дозволено перехід на 3-ю групу спрощеної системи оподаткування платникам податку, що мають оборот до 10 млрд грн. із необмеженою кількістю працівників. За новими правилами платники спрощенки мають сплачувати двовідсотковий податок з доходу замість ПДВ і податку на прибуток. Розширено перелік операцій, стосовно яких платник єдиного податку 3-ої групи буде звільнятися від податкового зобов'язання з ПДВ. Збільшено термін, протягом якого платники податків можуть без застосування санкцій не виконувати податкового зобов'язання, якщо у нього немає можливості. Здійснилась певна лібералізація митного законодавства. Так, частково скасовано обов'язкові платежі в імпорті автомобілів та товарів [3].

Це свідчить, що вже почалось формування стратегії

повоєнного економічного розвитку. А зважаючи на реалії військового часу, коли бомбардуванням піддаються насамперед великі склади палива та продовольства, а також потужні логістичні вузли, доцільно вести мову про якнайшвидше закладення основ своєрідної «москітної економіки» (за аналогією з «москітними» військовими стратегіями, коли основні цілі на полі бою досягаються насамперед за рахунок використання надмобільних інноваційних засобів та ресурсів, які є на озброєнні у великій кількості малочисельних автономних груп добре підготовлених бійців) [1].

Водночас згідно з дослідженням Advanter Group повністю припинили діяльність 54 % підприємств в Україні, 25 % – майже зупинились, 21 % – провели релокацію, 31 % підприємств не встигли її провести [1].

Під час війни держава стає ключовою дійовою особою. Потрібно тимчасово перейти до ручного управління економікою й тут держава вирішує, що саме буде пріоритетом і на що має йти державна підтримка.

У контексті сказаного особливо важливу функцію мають взяти НБУ та державні банки як основа для кредитування підприємств.

Зараз головне завдання зосередитись на підтримці виробництва товарів та послуг, переведенні його у відносно безпечні регіони. Водночас держава має максимально стимулювати переорієнтацію економіки на підтримку армії, забезпечення оборони, відновлення і підтримання інфраструктури, забезпечення іншого виробничого потенціалу [4].

Для заохочення бізнесу є можливо сенс розробити партнерсько-мобілізаційні завдання, адже бізнес має бути партнером держави на шляху до відновлення.

Окрему увагу потрібно приділити орієнтованим на експорт підприємницьким структурам. Їхнім завданням має стати нарощування експорту з метою зростання валютних надходжень.

Для того щоб стимулювати економіку в умовах війни, необхідним є реформування регуляторної та податкової систем задля спрощення реалізації всіх економічно значущих процедур. Багато вже зроблено завдяки ініціативам Президента, Уряду та НБУ.

Важливим є активація цифровізації бізнес-процесів, залучення електронних сервісів, розширення функціональних можливостей «Дії» в управлінні ефективністю діяльності (зокрема, експортної) на підприємствах.

Вкрай важливим є завдання залучення до роботи максимальної кількості працездатного населення.

Важливо максимально спростити (тимчасово) дозвільні та регулювальні функції, щоб заохотити бізнес до роботи в нових умовах.

Як свідчить досвід країн, де були військові конфлікти, найбільш успішною роботою є робота на принципах державно-приватного партнерства, що дає змогу залучати бізнес до різних цільових проєктів стосовно відновлення інфраструктури та стабілізації економіки. Водночас потрібно уникати появи монополій приватних компаній на базі угод державно-приватного співробітництва.

Окрім проведення активної роботи із залучення коштів від міжнародних інститутів та держав, слід активно застосовувати інструмент «воєнні бонди», давши змогу інвестування в них закордонним фізичним та юридичним особам.

Допомога держави в евакуації виробничих потужностей. Пріоритет тим підприємствам, які зможуть забезпечити обороноздатність, функціонування інфраструктури та продовольчу безпеку, а також допомогу невеликим виробництвам, мережам об'єднань середнього та малого бізнесу. Окрему увагу потрібно їм приділити, підготувавши спеціальний пакет субсидування, кредитування та податкових стимулів (тимчасовий).

Невеликі підприємства є більш мобільними, гнучкими та швидше реагують на зміну умов, їм легше забезпечити евакуацію та продублювати логістичні ланцюжки.

Збереження експортної географії, спрощення експортних процедур мають стати важливим пріоритетом, тому що результат вкладень у цей напрямок зможе забезпечити майбутні фінансові ресурси. Серед заходів можна виділити:

- відновлення (першочергове) логістичної інфраструктури (склади, дороги, пункти оформлення товарів);
- створення резервних (додаткових) маршрутів, зокрема з переорієнтацією частини товарних потоків з моря на сушу.

Наразі ключовим є розширення пропускної спроможності залізничних вантажних перевезень у бік Європи, забезпечення додаткових потужностей для перевстановки вагонів на 1435 мм з колії 1570 мм.

Важливим логістичним інструментом є автоперевезення. Тут варто розв'язати таку задачу: скоротити час на перевірки на численних блокпостах.

Питання застосування Дунайських портів слід розглядати з огляду на високу вірогідність початку бойових дій у цьому напрямку.

Ще одна проблема, що виникла останнім часом – касові розриви (фактично вони вже є) через низький рівень платежів від споживачів.

Водночас підприємства повинні забезпечити виплати зарплат працівникам та мати кошти для проведення ремонтів та інших поточних потреб, особливо в умовах руйнування інфраструктури від військових дій.

Потреба підприємств у фінансуванні дуже значна. Необхідно фінансувати, щоб відновити виробництва та налагодити бізнес-процеси для більшості підприємств коливається від 30 та 300 тис. дол. США. Проте є підприємства, які потребують понад 10 млн дол. США фінансових вливань: 1,3% – на Півдні, 1,5% – на Сході, 0,8% – на Заході, 0,9% – на Півночі. Менше ніж 2% підприємств провели повністю релокацію або переважно за кордон. Водночас 38% підприємств зорієнтовано на експорт [1].

Переважно релокація бізнесу здійснюється зі Сходу України. 39,7% підприємств здійснили або планують здійснити релокацію в Україні чи за кордон. В інших регіонах 80-90% підприємницьких структур не проводили релокацію. Більшість підприємств, які змушені проводити релокацію, це роблять виключно в Україні. За кордон релокувалося менше ніж 2 % підприємств зі Сходу, Центру та Заходу України.

Протягом 6 місяців бойових дій реєстрація нових підприємницьких структур все ж таки продовжує демонструвати позитивну відновлювальну динаміку, яка розпочалася у квітні. Кількість зареєстрованих суб'єктів господарювання зростає кожен місяць – з 15 тис. у квітні до 22 тис. у липні. Загалом з квітня темп ре-

естрації нових підприємницьких структур в умовах війни становив 85% до відповідного періоду 2020 р. та 63% до відповідного періоду 2021 р.

Загалом в Україні 65,8% бізнесу приєдналися до волонтерської діяльності, інші намагаються попри все розвивати бізнес та залучати працівників.

На листопад місяць більше 30% українського бізнесу вже адаптувалось до нових умов та мають бізнес-стратегію та бізнес-план подальшого розвитку. На Заході країни найбільший відсоток підприємств (37,7%) мають стратегію, налагодили базові бізнес-процеси. Однак біля 50% підприємницьких структур у всій Україні ще й досі знаходяться у процесі обдумування та інтуїтивного управління (від 46,6% у Центрі до 58,9% на Сході).

Відновлювати виробництво згідно з найкращими доступними технологіями та методами управління та покращувати ситуацію з експортом планують лише 10 % підприємств. Майже 100 % підприємницьких структур готові платити внутрішньо переміщеним особам стільки ж, скільки й місцевим. У кожному регіоні України значно скоротилась кількість працівників від 42,7 % на Заході до 68,5 % на Сході. Варто припустити, що такі тенденції пов'язані як і зі скороченням персоналу, так і з переміщення осіб у більш безпечні регіони України чи за кордон. Проте майже половина підприємств вважають внутрішньо переміщених осіб цікавими для довгострокового працевлаштування, а 97,3 % готові платити стільки ж, скільки й місцевим, за умови відповідної кваліфікації [5].

На початку саме сусідні країни зазвичай є головними джерелами допомоги поза глобальних міжнародних програм, джерелами інвестицій та ринками збуту продукції.

Сьогодні дуже важливо посилювати двосторонню співпрацю з європейськими сусідами, зокрема у частині спрощення дозвільних та митних процедур.

Послаблення перешкод для імпорту-експорту є ефективним способом достатньо швидко скоротити дефіцит ключових товарів.

Для України є доцільним орієнтуватись, насамперед, на імпорту-експорт обладнання та технологій, що дасть змогу покращувати стан підприємств. Важливими є спроби локалізації виробництва, особливо продукції, необхідної у воєнний час.

З погляду стабілізації експорту важливо допомогти всім учасникам ринку евакуювати засоби (насіння, добрива, техніку тощо) з районів воєнних дій.

У контексті стабілізації експорту потрібні програми відновлення інфраструктури та житла. Їх необхідно координувати так, щоб якомога більше залучати місцеву робочу силу. Водночас велика кількість зручованого житла дає змогу управляти внутрішніми потоками міграції, стимулюючи відновлення найбільш постраждалих регіонів. Потрібно спростити дозвільні процеси і норми та кредитування забудовників.

У період дії воєнного стану з метою відновлення експортного потенціалу слід утриматися від:

- ускладнення отримання підтримки з бюджету численними пільгами та різними видами податків. Вважаємо за потрібне запровадити єдине вікно отримання допомоги цільовим групам підприємств (наприклад, новоствореним, переміщеним чи тим, що мають

надзвичайно важливе значення), яка буде фінансуватися за рахунок розміщення цільових державних військових облігацій чи спецфонду міжнародної допомоги.

- радикального податкового реформування (на кшталт запровадження податку на виведений капітал) чи ліберального реформування у трудового законодавства, з причини відволікання людських ресурсів на пристосування до нових умов;

- ускладнення стосунків з бізнесом через запровадження складних форм співробітництва.

Війна росії проти України зумовила гостру необхідність у спрощенні митного оформлення різних груп товарів, вкрай необхідних не тільки як для забезпечення додатковим військовим чи захисним спорядженням, а й для тих підприємств, що працюють в митних режимах реекспорту та переробки та митній території України.

У контексті зміцнення експортного потенціалу законодавець вже запровадив низку нових норм, на які варто звернути увагу підприємствам.

По-перше, постановою КМУ від 18 березня 2022 р. № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» передбачено спрощення ведення господарської діяльності шляхом зменшення кількості необхідних дозвільних документів у період воєнного стану. Це є дуже актуальним для новостворених підприємств.

Зміни у митних формальностях відносно експорту окремих категорій товарів мають на увазі документ, що врегульовує види товарів, які підлягають квотуванню та ліцензуванню у ході здійснення зовнішньоекономічної діяльності під час дії воєнного стану. Це Постанова КМУ № 1424 від 29.12.2021 р. «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік».

Так, згідно з останньою редакцією змін до Постанови КМУ № 1424 ліцензуванню та/або квотуванню підлягають такі товари підприємств, як: добрива азотні, мінеральні, хімічні, калійні, фосфорні тощо. Для отримання експортної ліцензії вказаних вище товарів необхідно звернутися до Міністерства економіки України. Для цього подається в електронному вигляді заявка на видачу ліцензії, лист-звернення та копії документа, що підтверджує експортну операцію (наприклад, зовнішньоекономічний контракт). Варто сказати, що в умовах дії воєнного стану отримати таку ліцензію можна швидко (1-2 дні) та не потрібно відвідувати Міністерство економіки України.

Водночас декларування з метою митного оформлення вказаних товарів в режимі експорту здійснюється у звичайному довоєнному порядку.

ВРУ дещо спростила саму процедуру митного оформлення товарів окремих категорій в режимі імпорту, але для інших категорій товарів порядок виконання митних формальностей залишився без змін.

Відзначимо, що на сьогодні чинною залишається Постанова КМУ № 236, яка разом з Законом № 2142 та іншими нормативно-правовими актами спрощує митне оформлення лише певної категорії товарів, що імпортуються в Україну [6].

Від сплати акцизного податку звільнено виключно броньовані автомобілі, оскільки інші товари не є

підакцисними.

З 5 квітня 2022 р. НБУ значно скоротив строки розрахунків в експортно-імпорتنних операціях з 365 днів до 120 днів, але скорочений строк не застосовується (згідно з постановою НБУ № 18 від 24.02.2022): якщо вартість товару або роботи або послуги, що підлягає імпорту чи експорту не перевищує 400 тис. грн на дату здійснення зовнішньоекономічних операцій; якщо розмір залишку за імпортований або експортований товар або роботу або послугу не перевищуватиме 400 тис. грн на дату граничного строку для розрахунків.

Отже, як бачимо, багато чого зроблено та багато чого ще потрібно зробити задля відновлення та збільшення підприємствами експортних поставок.

У сучасних умовах військового стану та економічної нестабільності важливим для будь-якого підприємства, що здійснює експортну діяльність важливим є формування принципів та ефективної системи управління ефективністю експортної діяльності.

Управління – це сукупність прийомів, форм і методів цілеспрямованого впливу на об'єкт з метою досягнення конкретних цілей [7].

Можна виділити два види управління ефективністю експортної діяльності підприємств: ефективне керівництво, яке забезпечує інноваційний, перспективний, розвиток і стратегічний успіх; результативне керівництво, яке забезпечує можливість тимчасового досягнення короткострокових цілей.

Основою управління ефективністю експортної діяльності підприємства є комплексний аналіз діяльності підприємства.

До основних вимог, що висуваються в комплексному аналізі діяльності підприємства, яке здійснює експортну діяльність в умовах військового стану, можна віднести такі:

- необхідно поєднувати аналіз інноваційної діяльності з комерційним, фінансово-економічним та соціальним для забезпечення принципу комплексності;
- в оцінюванні ефективності експортної діяльності, зіставлення результатів та витрат необхідно проводити з урахуванням зміни цінності грошей у часі;
- у здійсненні діяльності принципово необхідно враховувати невизначеність і ризики.

Комплексний підхід до аналізу діяльності підприємства – суб'єкта експортної діяльності можна зобразити у такому вигляді (рис. 1).

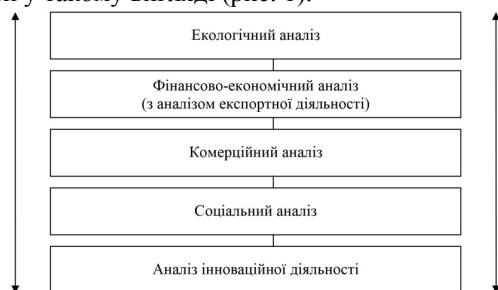

Рис. 1. Комплексний підхід до аналізу діяльності підприємства – суб'єкта експортної діяльності [побудовано авторами]

Управління ефективністю експортної діяльності підприємства в умовах військового стану так само буде базуватись на системі методів і принципів вироблення та реалізації управлінських рішень.

Успішне функціонування системи управління ефективністю експортної діяльності підприємства в сучасних умовах військового стану багато в чому залежить від ефективності її організаційного забезпечення, система якого пов'язує в єдине ціле сукупність внутрішніх структурних підрозділів і служб, які забезпечують формування і прийняття управлінських рішень, насамперед, в ході планового процесу, формування і використання прибутку від експортної діяльності та відповідають за результати цих рішень.

Ієрархічність структур управління передбачає рух інформаційних потоків і управлінських рішень на вертикалі, в якій орган нижчого рівня управління підпорядкований і контролюваний вищим. Відповідно це передбачає виділення різних рівнів управління. Найбільше поширення у ієрархічних системах мають лінійна, лінійно-функціональна і дивізійна типи структур управління.

Органічні структури управління відрізняються відсутністю ієрархії за умови повної відповідальності керівників сформованих служб за кінцеві результати. Формування таких служб може залишатись за рамками окремих розв'язуваних у комплексі задач.

Зазначене сприяє підвищенню гнучкості управлінської структури та забезпечує її високою адаптивністю до мінливого зовнішнього і внутрішнього середовища.

В органічній системі найбільш поширеними є проектна та матрична управлінські структури.

Згідно з першим підходом управлінські функціональні центри будуються на принципах незалежності, а їхні зв'язки з іншими функціональними підрозділами – суто інформаційні (рис. 2) [8].

Рис. 2. Дія принципу незалежної діяльності функціональних центрів управління

Згідно з другим підходом (рис. 3) функціональні центри управління будуються на основі принципів взаємопов'язаної діяльності, за якого більшість управлінських рішень в межах конкретної функції управління приймаються ними самостійно, а низка управлінських рішень, які вимагають комплексного розроблення, ухвалюються спільно з іншими функціональними службами підприємства [8].

Рис. 3. Дія принципу взаємозалежної діяльності функціональних центрів управління

На зміну ефективності експортної діяльності підприємства в умовах військового стану впливають такі групи факторів: зовнішні та внутрішні (рис. 4).

Внутрішні фактори поділяються на основні та неосновні.

Рис. 4. Фактори, які впливають на зміну ефективності експортної діяльності підприємства в умовах військового стану [побудовано авторами]

В сучасних умовах військового стану застосування різних форм управління обумовлюється специфічними рисами господарської діяльності підприємства та його стратегією, відповідно, модель організації експортної діяльності для різних підприємств однозначно буде різною, що свідчить про наявну можливість застосування підприємствами різних стратегій управління експортною діяльністю, від результатів реалізації яких залежить і сам рівень її ефективності. Всю сукупність таких моделей можна згрупувати та виділити таку їх типологію:

– наступальна (агресивна) стратегія – має прояв у забезпеченні максимального рівня збуту через його стимулювання з метою збільшення ефекту (прибутку) від експорту;

– захисна стратегія – це лінія поведінки, що має прояв у забезпеченні контролю витрат з метою нарощування прибутку від експорту підприємства, тобто різниці між абсолютною величиною доходів від експортної діяльності та витрат. Стратегія є ефективною у довгостроковому періоді;

– диверсифікована стратегія – це лінія поведінки, що являє собою поєднання у собі виваженого компро-

місу між захисною та агресивною стратегіями, що забезпечує можливість узгодити недоліки та переваги обох варіантів згаданих вище стратегій.

ВИСНОВКИ

Отже, в умовах, що склались, відновлення експортної активності вітчизняних підприємств, і відповідно експортних постачань значно залежить від спроможності менеджерів різних рівнів формувати адекватні стратегічні й бізнес-плани та забезпечувати їх своєчасну ефективну практичну реалізацію; впроваджувати організаційні структури управління, адаптовані до нових особливостей господарювання.

Вказане рекомендовано робити разом з адекватними діями з боку органів влади щодо впровадження відповідних інструментів та заходів. Багато чого вже зроблено, але багато чого ще треба зробити: посилити фінансову державну підтримку, реформувати регуляторну, податкову системи й митне законодавство, посилити інфраструктурну та інформаційну підтримку, активізувати роботу у напрямі залучення до виробництва всього працездатного населення.

Список використаних джерел

1. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. *Громадський простір*: вебсайт. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya>
2. Даценко В. Транспортна блокада Росії. *Дзеркало тижня*. 2022. 8 квітня. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/transportna-blokada-rosiji-light.html>
3. Реун А. Податково-митна реформа 2.0. *Дзеркало тижня*. 2022. 29 листопада. URL: <https://zn.ua/ukr/business/podatkovovo-mitna-reforma-20.html>
4. Данилишин Б. Як держава може підтримати бізнес в умовах війни. *Економічна правда*. 2022. 20 березня. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363/>
5. Стан та потреби бізнесу в Україні: регіональні тенденції. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15408>
6. Особливості управління імпортно-експортними операціями в період воєнного стану. *Ліга Закон*: веб-сайт. URL: https://biz.ligakon.net/analytics/211993_osoblivost-mportno-eksporthnikh-operatsiy-v-period-vonnogo-stanu
7. Керанчук Т.Л. Концепція вартісно-орієнтованого управління підприємством та можливості її адаптації в Україні. *Фінанси України*. 2011. № 7. С. 104-114.
8. Олексюк О.І. Економіка результативності діяльності підприємства: монографія. Київ, 2008. 362 с.

References

1. War economy and post-war economic development of Ukraine: problems, priorities, tasks. *Public space*. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojenyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya> (In Ukrainian).
2. Datsenko V. Transport blockade of Russia. *Mirror of the week*. 2022. April 8. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/transportna-blokada-rosiji-light.html> (In Ukrainian).
3. Reun A. Tax and customs reform 2.0. *Mirror of the week*. 2022. November 29. URL: <https://zn.ua/ukr/business/podatkovomitna-reforma-20.html> (In Ukrainian).
4. Danylyshyn B. How the state can support business in wartime. *Economic truth*. 2022. March 20. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363/> (In Ukrainian).
5. Condition and needs of business in Ukraine: regional trends. *Decentralization*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15408> (In Ukrainian).
6. Features of management of import and export operations during martial law. *League Law*. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211993_osoblivost-mportno-ekspornikh-operatsy-v-perod-vonnogo-stanu (In Ukrainian).
7. Keranchuk T.L. The concept of value-oriented enterprise management and the possibilities of its adaptation in Ukraine. *Finances of Ukraine*. 2011. № 7. pp. 104-114. (In Ukrainian).
8. Oleksiuk O.I. Economics of enterprise performance: monograph. Kyiv, 2008. 362 p. (In Ukrainian).

Olena STANISLAVYK

Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of department, State University of Intellectual Technologies and Communications
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2481-9961>
e-mail: elenastanislavyk@ukr.net

Oleksandr KOVALENKO

Doctor of Economics, Professor, Odessa Polytechnic National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9702-2772>
e-mail: a.m.kovalenko@mzeid.in

PROBLEM ASPECTS OF MANAGING THE EFFICIENCY OF THE EXPORT ACTIVITY OF DOMESTIC MANUFACTURING ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Introduction. The military invasion of the Russia dealt a blow to all links of the state's economic system. The production of the main types of products, which form the basis of the export potential, decreased. In the new economic conditions, success on the economic front, in particular in the restoration and increase of export supplies, depends significantly on the ability of managers at various levels to make correct management decisions, form adequate strategic and business plans, and ensure their timely and effective practical realization.

The purpose of the paper is to study the problematic aspects of managing the efficiency of export activities of domestic enterprises in the conditions of martial law.

Results. The reasons for decline in exports of domestic enterprises and the role of the state in supporting them are considered. Features of strengthening cooperation with EU countries are noted. The types of management of enterprises' export activities efficiency are identified. The requirements for comprehensive analysis of activity of the exporting enterprise are formulated. The modern bases of successful functioning of the management system of efficiency of the enterprise's export activity are highlighted and the factors influencing the mentioned efficiency in the conditions of martial law are presented. Models of the organization of export activities of domestic enterprises are specified.

Conclusion. Thus, in the current conditions, the recovery of export activities of domestic enterprises, and, accordingly, of export supplies depends significantly on managers, which have to form adequate strategic and business plans and ensure their timely and effective practical realization; implement organizational management structures adapted to new features of management. It is recommended to do this together with adequate actions on the part of the authorities regarding the implementation of relevant tools and measures.

Keywords: enterprise export activity, export efficiency management, martial law, business relocation, enterprise export potential, enterprise management structure, enterprise management strategy, export efficiency factors

Ольга Михайлівна **КАРАПЕТЯН**

к.е.н., доцент кафедри, Західноукраїнський національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8747-7631>

e-mail: art_lina03@yahoo.com

Олександр Андрійович **КОЛОДІЙЧУК**

аспірант, Західноукраїнський національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-78767-7645>

ДО ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ УКРАЇНИ У ЗАПОБІГАННІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ПРОТИПРАВНИХ ДОХОДІВ

Досліджено питання функціонування підрозділу фінансової розвідки, який є національним центром для отримання та аналізу повідомлень про підозрілі операції та іншої інформації, яка має відношення до відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів і фінансування тероризму, та для розповсюдження результатів цього аналізу. Встановлено, що Державна служба фінансового моніторингу України є центральним національним органом, який відповідає за збір, аналіз та передачу даних про підозрілі фінансові операції компетентним органам.

Ключові слова: підрозділ фінансової розвідки, протиправні доходи, фінансовий моніторинг, протидія фінансуванню тероризму, легалізація протиправних доходів

ВСТУП

Згідно з Міжнародними стандартами Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF) та Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, і про фінансування тероризму, ратифікованих Україною 17 листопада 2010 р., кожна країна повинна мати підрозділ фінансової розвідки (ПФР), що є національним центром для отримання та аналізу повідомлень про підозрілі операції та іншої інформації стосовно відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів і фінансування тероризму, а також для розповсюдження результатів такого аналізу. Відповідно до Закону України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму» Державна служба фінансового моніторингу України є органом, уповноваженим на виконання функції підрозділу фінансової розвідки.

У вересні 2001 р. Україна потрапила до «чорного списку» FATF і провела там майже 2,5 роки. Причиною потрапляння до списку стала відсутність ефективних механізмів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Відтоді такі механізми почали розвиватися на законодавчому та нормативному рівнях, але з недостатньою швидкістю. Повторний аналіз ризиків FATF у 2016 р. показав, що фінансова система України залишається вразливою, а її найслабшою ланкою є неефективна система первинного виявлення підозрілих фінансових операцій [1].

Проблематикою запобігання легалізації злочинних доходів займаються багато науковців, зокрема О.В. Акімова, Л.Г. Левченко, Ж.П. Лисенко, Т.А. Медвідь, О.М. Підхонний, І.Б. Семененко, Р.А. Слав'юк, Е.О. Юрій.

Водночас значення і роль фінансової розвідки у запобіганні легалізації злочинних доходів, схеми їх легалізації, проникнення в різні сектори економіки є малодослідженими і потребують додаткового вивчення та дослідження.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, наукові матеріали періодичних видань. Основними методами у дослідженні послужили методи індукції і дедукції, метод узагальнення та групування у визначенні сутності та завдань підрозділу фінансової розвідки. Використано методи аналізу і синтезу у систематизації статистичних даних Державної служби фінансового моніторингу України.

МЕТА статті – визначення важливості фінансової розвідки в запобіганні злочинних доходів та вивчення деяких аспектів практичної діяльності цього підрозділу за останніх 20 років у дотриманні економічної безпеки держави.

РЕЗУЛЬТАТИ

Основною функцією фінансової розвідки є виявлення фактів відмивання коштів та передача виявленої інформації правоохоронним органам для подальшого розслідування. При цьому фінансова розвідка позбавлена права проведення слідчих дій. У випадку виявлення фактів відмивання коштів вона у межах своєї компетенції може винести рішення про замороження активів до з'ясування всіх обставин справи та отримання пояснень від особи, щодо якої прийнято таке рішення [2].

Фінансову розвідку розглядають з двох позицій:

– як науку – це система, що відображає у свідомості суб'єкта (дослідника) властивості об'єктів та їх взаємодію у вирішенні завдань дослідження, пізнання.

– як вид діяльності – це спосіб використання суб'єктом фінансового моніторингу (або дослідником) властивостей об'єктів та взаємозв'язків між ними у вирішенні проблем протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом або фінансуванню тероризму.

Підрозділ фінансової розвідки України генерує розвідувальну фінансову інформацію високого рівня. Спонтанні узагальнені матеріали регулярно ініціюють розслідування фактів відмивання коштів, пов'язаних з

предикатним злочином або фінансування тероризму [2].

Розрізняють декілька моделей підрозділів фінансової розвідки (табл. 1).

Основними ознаками здійснення фінансової розвідки є:

- операції за участю офшорів;
- операції за участю політично значимих осіб (або членів їхніх сімей);
- переказ коштів за кордон;
- операції з готівкою (рис. 1).

В опрацюванні одержаної від суб'єктів інформації про фінансові операції, аналізу підлягають:

- економічний сенс та мета фінансової операції;
- вид активу або форма розрахунку, що застосовується у проведенні фінансової операції, та сума фінансової операції;
- відповідність фінансової операції характеру та змісту діяльності учасника операції;
- місцезнаходження, місце проживання або місце перебування осіб, що проводять фінансову операцію, або кінцевих бенефіціарних власників, їх сфера та період діяльності;
- предмет угоди між учасниками фінансової операції, а також фінансові інструменти, що застосовуються у проведенні фінансової операції, інша інформація.

В Україні функціями фінансової розвідки наділена Державна служба фінансового моніторингу, яка здійснює діяльність відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 537 від 29 липня 2015 р. «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України», підпорядкована Міністерству фінансів України, котра реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї ма-

сового знищення [3].

До повноважень Держфінмоніторингу у частині аналізу фінансових операцій відносяться:

- одержання інформації стосовно підозрілих та порогових фінансових операцій,
- виявлених розбіжностей у даних стосовно кінцевих бенефіціарних власників;
- широкі повноваження стосовно одержання додаткової інформації від фінансових установ та нефінансових посередників на запит, а також іноземних ПФР;
- можливість зупинення проведення фінансових операцій;
- можливість одержання на запит від державних органів, правоохоронних органів, судів, Національного банку України (НБУ), органів місцевого самоврядування;
- суб'єктів господарювання, підприємств, установ та організацій інформації (довідки, копії документів), зокрема інформації з обмеженим доступом;
- доступ, зокрема автоматизований, до інформаційних та довідкових систем, реєстрів та банків даних органів державної влади (крім НБУ) та інших державних інформаційних ресурсів.

Сучасна практика діяльності правоохоронних та розвідувальних органів свідчить про те, що ефективна протидія злочинності неможлива без активного використання аналітичних матеріалів як результату проведених фінансових розслідувань.

Дієвість механізму виявлення й розслідування економічних злочинів певною мірою залежить від комплексного розслідування фінансової інформації, що характеризує злочинну діяльність. Зокрема, за період з 2003 р. до I півріччя 2021 р. до правоохоронних та розвідувальних органів направлено 13,71 тис. матеріалів (з них 8,07 узагальнених матеріалів та 5,63 додаткових узагальнених матеріалів) (рис. 2) [4].

Таблиця 1 – Моделі підрозділів фінансової розвідки в країнах світу

Назва типу/моделі	Опис моделі	Країни, що застосовують дану модель
адміністративний тип	підрозділ фінансової розвідки діє як самостійний орган або як структурний підрозділ центрального банку чи Міністерства фінансів і не має повноважень правоохоронного органу;	Австралія, Бельгія, Іспанія, Італія, Канада, США, Україна, інші країни
поліцейський тип	підрозділ фінансової розвідки входить до складу поліції та підпорядковується Міністерству внутрішніх справ країни. Перевагою такого типу організації підрозділів фінансової розвідки є швидкий доступ правоохоронних органів до зібраної інформації;	Австрія, Велика Британія, Литва, Німеччина, Фінляндія, Швеція, інші країни
змішаний тип	підрозділ фінансової розвідки поєднує в собі ознаки трьох попередніх типів;	Данія та Норвегія

Рис. 1. Основні ознаки і передумови проведення фінансової розвідки

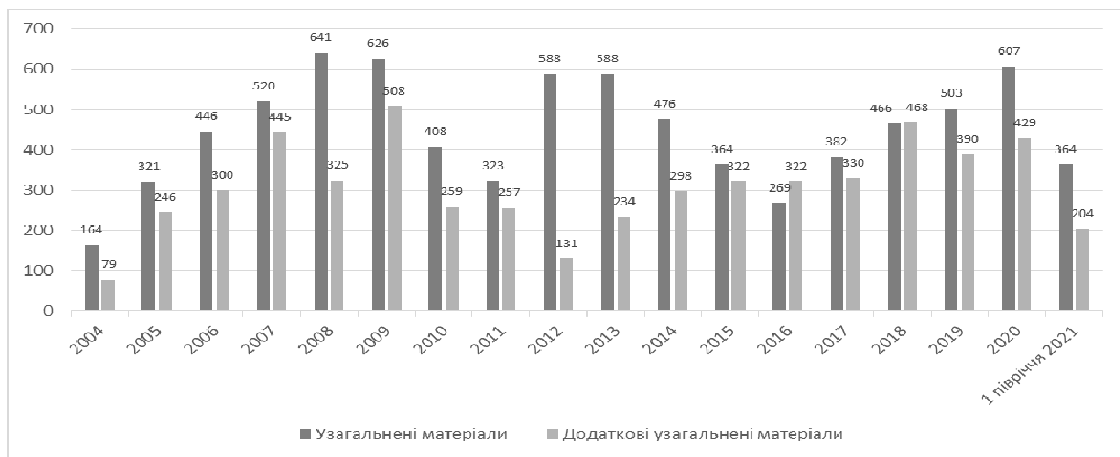

Рис. 2. Сума коштів в підозрілих фінансових операціях (млрд грн) [4]

Важливим етапом у розвитку фінансової розвідки в Україні є проведення національних оцінювань ризиків, зокрема із застосуванням міжнародних рекомендацій, кращих практик та керівних вказівок та звітів відповідно. Як вже зазначалося Україна вже двічі проводила Національне оцінювання ризиків, зокрема у 2016 р. та 2019 р. Наступне оцінювання має однозначно врахувати всі прогалини попередніх та буде черговим етапом у 46 покращенні та підвищенні якості у сфері відмивання коштів одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму. Також варто зазначити, що не менш вагомим у цьому процесі є політична воля на найвищому рівні управління державою, зокрема прийняття Верховною Радою України відповідних нормативно-правових актів із забезпечення якісного процесу у співпраці усіх суб'єктів фінансового моніторингу з Держфінмоніторингом, так й імплементація міжнародного законодавства до сучасних реалій.

ВИСНОВКИ

Проведення фінансової розвідки протиправних доходів та активів, що здійснюються через фінансову систему України, запобігає втратам держави та суспільства від дій організованих груп і злочинних організацій, усуває будь-які можливості легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, що гальмують розвиток економіки, забезпечують економічну безпеку держави.

Перспективою розвитку фінансової розвідки та ефективного співробітництва з правоохоронними органами є:

- по-перше, максимальна автоматизація процесів здійснення операційного та стратегічного аналізу;
- по-друге, налагодження е-каналів швидкої комунікації з правоохоронними органами;
- по-третє, вдосконалення процедури фінансового розслідування стосовно новітніх технологій.

Список використаних джерел

1. Фінансова розвідка України: 20 років розвитку та звершень. Державна служба фінансового моніторингу. URL: <https://fmu.gov.ua/assets/userfiles/0350/20rokiv/2201041816rokivFinMonitoringspreedSmallFileSize.pdf>
2. Кікалішвілі М.В. Стратегія й тактика протидії корупційній злочинності в Україні: монографія. Запоріжжя, 2020. 415 с.
3. Акімова О.В. Фінансовий моніторинг в системі державного фінансового контролю: теорія, методологія, практика: монографія. Краматорськ, 2017. 298 с.
4. Державна служба фінансового моніторингу України: офіційний сайт. URL: <https://fmu.gov.ua>

Reference

1. Financial intelligence of Ukraine: 20 years of development and achievements. State Financial Monitoring Service. URL: <https://fmu.gov.ua/assets/userfiles/0350/20rokiv/2201041816rokivFinMonitoringspreedSmallFileSize.pdf> (in Ukrainian).
2. Kikalishvili M. Strategy and tactics for combating corruption crime in Ukraine. Zaporizhzhia, 2020. 415 p. (in Ukrainian).
3. Akimova O. Financial monitoring in the system of state financial control: theory, methodology, practice. Kramatorsk, 298 p. (in Ukrainian).
4. Official site of the State Financial Monitoring Service of Ukraine. URL: <https://fmu.gov.ua> (in Ukrainian).

Olha KARAPETIAN

PhD in Economics, Associate Professor of department, West Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8747-7631>

e-mail: art_lina03@yahoo.com

Oleksandr KOLODIICHUK

postgraduate student, West Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-78767-7645>

**ON THE ISSUE OF THE FINANCIAL INTELLIGENCE OF UKRAINE IN PREVENTING THE
LEGALIZATION OF ILLEGAL INCOME**

The purpose of the paper is to determine the importance of financial intelligence in preventing criminal income and to study some aspects of the practical activities of this unit over the past 20 years in maintaining the economic security of the state.

The methodological and information basis of the work are scientific works, scientific materials of periodicals. Based on the methodological approach, it is substantiated that an important stage in the development of financial intelligence in Ukraine is the conduct of national risk assessments, in particular with the application of international recommendations, best practices and guidelines and reports, respectively.

The paper examines the operation of the Financial Intelligence Unit, which is the national center for receiving and analyzing suspicious transaction reports and other information related to money laundering, related predicate crimes and terrorist financing, and for disseminating the results of that analysis. It was established that the State Financial Monitoring Service of Ukraine is the central state body responsible for collecting, analyzing and transferring data on suspicious financial transactions to authorized bodies.

The research carried out in the article made it possible to establish that conducting financial intelligence of illegal income and assets carried out through the financial system of Ukraine prevents losses to the state and society from the actions of organized groups and criminal organizations, eliminates any possibility of legalization (laundering) of income received by criminal by inhibiting the development of the economy, ensuring the economic security of the state.

Keywords: *financial intelligence, illegal income, financial monitoring, combating the financing of terrorism, legalization of illegal income*

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.3.6>
УДК 347.73

Євген Михайлович СМІЧОК

д.ю.н., доцент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7040-6223>

Єгор Володимирович ЗАВ'ЯЛОВ

студент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2081-2634>
e-mail: zavialov00002@gmail.com

Анастасія Євгенівна РОМАНОВА

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7856-9357>
e-mail: romanova565@gmail.com

ПОДВІЙНЕ ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ: ЩО ЦЕ ТА ЯК УНИКНУТИ

Після початку повномасштабного вторгнення російської федерації багато українців вимушені шукати долі в інших країнах, рятуючись від війни. Загалом після початку повномасштабної війни закордонно опинилось близько 6,3 млн осіб, багато з яких почали шукати роботу та працювати. Тому метою статті є висвітлити наявні проблеми подвійного оподаткування та окреслити методи їх уникнення. Дуже часто виникає ситуація, коли працюючі громадяни України мають сплачувати податки як у країні, в якій працюють, так і в Україні. Тобто відбувається подвійне оподаткування. Тому постає питання як цьому запобігти.

Ключові слова: резидент, подвійне оподаткування, податки, доходи, контрагенти, надходження до бюджету

ВСТУП

Для початку варто розпочати з питання визначення поняття подвійного оподаткування. В чинному Податковому кодексі України відсутнє таке поняття як подвійне оподаткування, саме тому існують певні суперечності з його визначення. Більшість науковців вважає, що подвійним оподаткуванням є таке явище, за якого відбувається обкладення одним і тим же податком об'єкта оподаткування окремого платника податків за один і той же проміжок часу або ситуації оподаткування різних осіб одного об'єкта зіставними податками [1]. Інакше кажучи, подвійне оподаткування – це така ситуація, коли платник податків за певних обставин вимушений двічі сплачувати податок за один і той об'єкт оподаткування (наприклад, податок на дохід) за один проміжок часу (за місяць). Такі ситуації траплялися і раніше, однак зараз, коли велика кількість українців знаходиться за кордоном, питання подвійного оподаткування стало дуже актуальним.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

У дослідженні застосовано велику кількість методів дослідження проблемного питання:

– емпіричні методи: опис – для визначення поняття «податкове резиденство» та «подвійне оподаткування»;

– спеціально-наукові: формально-юридичний – для аналізу законодавства різних країн;

– загальнонаукові методи: аналіз та синтез – для систематизації правових норм стосовно порушеної проблеми; індукція та абдукція – для узагальнення інформаційної бази дослідження та розроблення висновків.

У роботі застосовано праці таких видатних науковців, як Д.І. Атаман, Ю.В. Городніченко, В.В. Нікітін, О.Ю. Грачова, І.М. Бондаренко, Д.Д. Коссе, О.В. Церковний та ін.

Враховуючи велику кількість українців, які знаходяться за кордоном вже досить тривалий час, можливі випадки появи подвійного оподаткування, що негативно вплине на постраждалих від війни людей.

Тому **МЕТОЮ** статті є висвітлення наявних проблем подвійного оподаткування та окреслення методів їх уникнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Розглядаючи ознаки цього поняття, необхідно зазначити:

– по-перше, під час подвійного оподаткування наявний один (тотожний) об'єкт оподаткування. Так, згідно зі статтею 134 (п. 134.1) Податкового кодексу України (ПКУ), об'єктом оподаткування є прибуток з джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які визначені відповідними положеннями цього Кодексу;

– по-друге однією з основних ознак явища подвійного оподаткування є те, що податок сплачується за один і той самий період часу (за місяць, квартал тощо);

– по-третє податки за подвійного оподаткування стягуються з одного і того самого платника податків, тобто наявний єдиний суб'єкт;

– по-четверте це наявність тотожного або аналогічного податкового платежу [2].

Отже, можна підсумувати, що подвійне оподаткування є досить негативним явищем, оскільки зі суб'єкта оподаткування стягується декілька разів один і той самий або аналогічний податок за один і той самий період. Тому може виникати ситуація, коли більшість від отриманих доходів просто підуть на сплату

податку, що в кінцевому підсумку буде наштовхувати особу на створення тіньового бізнесу (тобто такого, якого офіційно не існує) або до звільнення працівників та перехід на оплату в конвертах. Через це необхідно привертати увагу до цього питання, оскільки в іншому випадку буде зростати кількість офіційно безробітних, а також зменшення надходжень до бюджету України.

Також варто звернути увагу на класифікацію подвійного оподаткування: найпоширенішим є його поділ на внутрішнє та зовнішнє оподаткування. Критерієм такої класифікації є підстави виникнення та способи запобігання йому.

Внутрішнім подвійним оподаткуванням є подвійне оподаткування у країнах, де один і той же податок справляється на рівні різних адміністративно-територіальних одиниць однієї держави. У Швеції, наприклад, сплачують як місцевий, так і державний податок на доходи. В Україні до внутрішнього подвійного оподаткування можна віднести одночасне оподаткування юридичних осіб та їх акціонерів, одночасне справляння збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності та податку на прибуток.

Зовнішнє (міжнародне) подвійне оподаткування викликане колізією законодавства двох або більше країн. Випадків міжнародного подвійного оподаткування набагато більше, оскільки, система оподаткування кожної країни характеризується наявністю певних власних особливостей, обумовлених різноманітними факторами, до яких можна віднести також традиції, звичаї, особливості економіки та інше; також кожна держава намагається всіма можливими засобами збільшити власні податкові надходження, і, як наслідок, виникають випадки багатократного міжнародного оподаткування.

Залежно від форми подвійного оподаткування можна виділити *подвійне економічне оподаткування та подвійне юридичне оподаткування*.

Під подвійним економічним оподаткуванням розуміється ситуація, коли з одного і того ж доходу податок сплачують декілька його послідовних одержувачів. Подвійне економічне оподаткування пов'язане зі справлянням двох і більше податків з однієї податкової бази. Це проявляється в оподаткуванні податком на прибуток підприємства, як самостійного платника, і оподаткування податком на прибуток акціонера у розподілі прибутку підприємства.

Під подвійним юридичним оподаткуванням розуміється ситуація, коли один і той же платник податків оподатковується зіставними (подібними) податками відносно одного і того ж об'єкта оподаткування (податкової бази) два або більш рази за один період. Причому подвійне оподаткування не є математичним подвоєнням суми податку, а є надлишковим збільшенням податкового тиску на платника податку.

Продовжуючи дослідження теми, виникає питання, чому ж подвійне оподаткування так загрожує українцям, які виїхали закордон після початку повномасштабної збройної агресії російської федерації. Як вже зазначалось вище, більшість таких українців продовжують працювати за кордоном дистанційно за трудовими договорами з українськими роботодавцями, тому і сплачують податки відповідно до українського бюджету. Однак, є такий статус у особи як по-

датковий резидент, яким і можуть стати такі наші співгромадяни закордоном.

Як відомо, у бюджеті кожної країни більша частина доходів саме надходить від сплати податків фізичними особами, тому кожна країна виборює, щоб таких надходжень було якомога більше. Одним з таких способів є отримання податків з осіб, які перебувають на території такої країни [3]. Саме з цією метою у законодавстві більшості країн наявний такий термін, як податковий резидент. Податковий резидент – це не завжди громадянин такої країни, а та особа, яка може мешкати у будь-якій країні, однак визначальним фактором буде саме сплата податків у відповідній бюджет країни – місцезнаходження фізичної особи. У законодавстві більшості країн Європи, як вже зазначалось, податкове резидентство отримують ті особи, які знаходяться 183 та більше днів на території відповідної країни. Виключенням з цього правила є законодавство Кіпру, де можна отримати статус податкового резидента вже через 60 днів перебування у цій країні [3]. Саме тому українцям, які перебувають на території інших країн, за загальним правилом може загрозувати отримання такого статусу податкового резидента та подвійне оподаткування, коли такі особи будуть сплачувати податок і до бюджету України, і до бюджету країни перебування, водночас отримуючи одну заробітну плату.

Надалі пропонуємо перейти до розгляду питання боротьби з таким явищем, як подвійне оподаткування. Спочатку проаналізуємо ст. 13 ПКУ, в ній зазначено, що національним законодавством передбачено можливість уникнення подвійного оподаткування за умови наявності відповідних підстав та дотримання передбаченої процедури: «для отримання права на зарахування податків та зборів, сплачених за межами України, платник зобов'язаний отримати від державного органу країни, де отримується такий дохід (прибуток), уповноваженого справляти такий податок, довідку про суму сплаченого податку та збору, а також про базу та/або об'єкт оподаткування. Зазначена довідка підлягає легалізації у відповідній країні, відповідній закордонній дипломатичній установі України, якщо інше не передбачено чинними міжнародними договорами України» [4].

Методи уникнення подвійного оподаткування є самостійним інститутом організаційно-правового механізму уникнення подвійного оподаткування.

Виділяють такі методи усунення подвійного оподаткування, як односторонній порядок усунення подвійного оподаткування та метод, який позбавляє подвійного оподаткування шляхом приведення у відповідність до міжнародного національного законодавства.

Односторонній порядок усунення подвійного оподаткування є оптимальним і найпростішим варіантом, оскільки не потребує довготривалих переговорів з іншими державами з приводу укладення міждержавних угод. Проте головним мінусом такого шляху подолання подвійного оподаткування є невинуваті втрати бюджету та махінації з боку недобросовісних платників податків.

Також уникнути подвійного оподаткування в іншій країні можна шляхом процедури взаємного узгодження.

Відповідно до ст. 25 Угоди з Німеччиною: якщо особа

вважає, що дії однієї або обох Договірних Держав призводять або призведуть до її оподаткування всупереч положенням цієї Угоди, вона може, незалежно від засобів захисту, передбачених національними законодавствами цих Держав, подати інформацію про це: заяву, скаргу/свій випадок до компетентного органу Договірної Держави, резидентом якої вона є [5].

Вказане право особи передбачене і у ст. 108-1 ПКУ, відповідно до якої заява про розгляд справи за процедурою взаємного узгодження подається платником податків до компетентного органу України. Для цілей цієї статті компетентним органом України є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, якщо інше не передбачено міжнародним договором України про уникнення подвійного оподаткування, або уповноважений ним інший орган [4].

За умови дотримання наведеної процедури відповідальність за визначення податкового резидентства буде перекладено на податкові органи країни.

Окремо виділяють три підходи, які застосовуються для виключення обов'язку сплати податків з одного і того ж об'єкта оподаткування.

Перший підхід передбачає усунення подвійного оподаткування за допомогою використання виключно внутрішньодержавних ресурсів, до яких належать податкове звільнення, податкове відрахування або податковий кредит, метод відстрочки та податкової знижки.

Податкове звільнення передбачає повне виключення з оподаткованої бази доходів, які були отримані резидентом за кордоном.

Податковий кредит або податкове вирахування передбачає зарахування податкових платежів, сплачених у державах, які є джерелами доходу, за розрахунок суми податкового зобов'язання за глобальними доходами у державі резидентства платника податку. Так, із суми глобального податкового зобов'язання вираховуються суми податку, сплачені за кордоном.

Метод відстрочки, за якого отримані за кордоном доходи оподатковуються тільки після моменту їх ввезення у країну постійного місцезнаходження платника.

Метод податкової знижки – метод, за якого сплачений за кордоном податок розглядається як витрати, на які зменшується сума доходів, що підлягають оподаткуванню.

Крім зазначених методів, можна зустріти також класифікацію, за якою виділяють метод повного звільнення, метод прогресивного звільнення, метод повного заліку та метод звичайного заліку.

Метод повного звільнення – ситуація, коли держава резидентства не обкладає податком прибуток, що відповідно до договору може оподатковуватися в іншій державі, тобто прибуток, що може обкладатися податками в одній з договірних держав, зовсім не обліковується іншою державою з метою оподаткування, що не має права враховувати у такий спосіб звільнений дохід у визначенні податку, стягнутого з частини доходу, що залишилася.

Метод прогресивного звільнення – дохід, що може обкладатися податком в одній з договірних держав, не обкладається податком і в іншій державі, яка, проте, зберігає за собою право врахувати цей дохід у визначенні податку, що накладається на іншу частину доходу.

Метод повного заліку – держава резидентції нараховує свій податок на підставі сукупного доходу платника податків, зокрема доходів в інших державах, що відповідно до договору про уникнення подвійного оподаткування можуть обкладатися податком в іншій державі. Після цього вона дозволяє вирахувати із власного податку суму податку, сплачену в іншій державі, тобто держава резидентції дозволяє відрахування всієї суми податку, сплаченого в іншій державі, за доходом, що міг обкладатися податком у цій державі.

Метод звичайного заліку – відрахування державою резидентції за податком, сплаченим в іншій державі, обмежується тією частиною власного податку, що стосується прибутку, який оподатковується в іншій державі.

Зараз дуже багато українців вимушено покинули країну і серед них багато підприємців. Через певний час дохід і майно такої особи може буде оподатковуване у країні, яка надала тимчасовий прихисток. Тому задля уникнення подвійного оподаткування Україна уклала міжнародні конвенції із врегулювання цього питання. Водночас такі договори укладаються на основі типових моделей конвенцій чи договорів про уникнення подвійного оподаткування, серед яких Типова конвенція ОЕСР про уникнення подвійного оподаткування доходів і капіталу від 1963 р. у редакції 2003 р., Типова конвенція ООН про усунення подвійного оподаткування доходів і капіталу від 1980 р., Типовий договір США про уникнення подвійного оподаткування. Зокрема з Польщею – Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Польща про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень від 24.03.1994, куди виїхало найбільше вимушених переселенців з України [6].

Українське законодавство дозволяє громадянам України самостійно визначати своє основне місце проживання на території України та залишатися податковими резидентами України. Достатньою підставою для визначення особи резидентом є самостійне визначення основного місця проживання на території України або реєстрація як самозайнятої особи в порядку, встановленому податковим законодавством України. Податковим резидентом України є фізична особа-підприємець (ФОП), яка зареєстрована приватним підприємцем в Україні; отримує доходи від здійснення своєї підприємницької діяльності на відкриті рахунки в банківських установах України для ведення підприємницької діяльності; декларує та сплачує податки в Україні.

Водночас, якщо особа зареєстрована як ФОП в Україні, вона може бути резидентом і в іншій країні, зокрема, зі спливом 183 днів постійного перебування. Так, українці тепер мають більше шансів отримати статус «подвійного податкового резидента», що створює ризик подвійного оподаткування. Це тому, що обидві країни вважають, що вони мають право оподатковувати весь дохід фізичної особи.

ВИСНОВКИ

Отже, фізичні особи та підприємці, які виїхали за кордон і отримали в іншій країні тимчасовий захист, залишаються податковими резидентами України, що не виключає надання їм статусу податкового резидента

країною перебування через певний термін. Для уникнення ризику подвійного оподаткування потрібно керуватись конвенцією про уникнення подвійного оподаткування, національним законодавством України та

країни перебування. У разі необхідності ви маєте право ініціювати процедуру взаємного узгодження, у процесі якої дві країни обмінюються інформацією і доводять спільного висновку щодо оподаткування особи.

Список використаних джерел

1. Подвійне оподаткування. URL: https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az/Подвійне_оподаткування.html
2. Атаман Д.І. Проблема подвійного оподаткування міжнародного бізнесу та способи його усунення. *Перспективні напрямки наукових досліджень XXI століття: XXV міжнародна науково-практична Інтернет-конференція. Збірник наукових матеріалів*. 2021. С. 45–50. URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2021/12/Харків_-2021_-Ч_1.pdf
3. Податкове резидентство: як українцям платити податки за кордоном? (за даними актуальної судової практики господарської діяльності). URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/214893_podatkove-rezidentstvo-yak-ukrantsyam-platiti-podatki-za-kordonom
4. Податковий Кодекс України: Закон України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Угода між Україною і Федеративною Республікою Німеччина про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на дохід і майно: міжнародний договір від 04.10.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_001
6. Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Польща про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень: міжнародний договір від 12.01.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_168#Text

References

1. Double taxation. URL: https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az/Подвійне_оподаткування.html (in Ukrainian).
2. Ataman D. I. The problem of double taxation of international business and ways to eliminate it. *Prospective areas of scientific research of the 21st century: XXV international scientific and practical internet conference. Collection of scientific materials*. 2021. pp. 45–50. URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2021/12/Kharkiv_-2021_-Ч_1.pdf (in Ukrainian).
3. Tax residency: how do Ukrainians pay taxes abroad? (according to current judicial practice of economic activity). URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/214893_podatkove-rezidentstvo-yak-ukrantsyam-platiti-podatki-za-kordonom (in Ukrainian).
4. Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine dated December 2 2010 No. 2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (in Ukrainian).
5. Agreement between Ukraine and the Federal Republic of Germany on the avoidance of double taxation with regard to taxes on income and property: international agreement dated 04.10.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_001 (in Ukrainian).
6. Convention between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Poland on the avoidance of double taxation of income and property and the prevention of tax evasion: international agreement dated January 12, 1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_168#Text (in Ukrainian).

Yevhen SMYCHOK

Doctor of Legal Sciences, Associate Professor, Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7040-6223>

Yehor ZAVIALOV

student, Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2081-2634>
e-mail: zavialov00002@gmail.com

Anastasiia ROMANOVA

student, Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7856-9357>
e-mail: nromanova565@gmail.com

DOUBLE TAXATION OF UKRAINIANS ABROAD: WHAT IS IT AND HOW TO AVOID IT

After the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation, many Ukrainians were forced to seek their fortunes in other countries, escaping from the war. In total, after the start of the full-scale war, about 6.3 million people found themselves abroad, many of whom began to look for work and work. Others continued to work remotely with Ukrainian employers at previous jobs, while paying taxes to the budget of Ukraine. This especially applies to teachers who continue to teach children remotely.

Therefore, the purpose of the paper is to highlight the problems of double taxation that currently exist, and to outline the methods of their avoidance.

Various aspects of the study of methods for preventing double taxation are highlighted in the works of domestic and foreign legal scholars, in particular K. Blankart, K. Vogel, L.K. Voronova, A.T. Kovalchuk, A.N. Kozyrina, M.P. Kucheryavenka, L.L. Lazebnyk, I.A. Laryutina, S.G. Pepelyaeva, I.Yu. Petrasha, S.F. Sutyryna, A.A. Shakiryanova, V.O. Shamraya, et al. However, tax relations are constantly developing, and their legal regulation is being improved, and in connection with such a situation that has occurred in our country, there is a need to review many related issues.

In most European countries, there is a rule according to which foreigners can be recognized as tax residents and begin to be taxed, according to the legislation of the country in which they are located, after 183 days of stay on the territory of this state.

Very often a situation arises when working citizens of Ukraine have to pay taxes both in the country in which they work and in Ukraine. That is, double taxation occurs, because many of those who leave do not know that after a certain period they become a tax resident. Therefore, the question arises how to prevent this.

Keywords: resident, double taxation, taxes, income, counterparties, revenues to the budget

Ліна Віталіївна ЛЕОНТЬЄВА

к.ю.н., доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5336-3134>e-mail: alinaleontieva777@gmail.com

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ТА ВИДИ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК В УКРАЇНІ

У статті наведено правові основи становлення поняття «торговельна марка», розглянуто теоретичні аспекти та основні функції. Зроблено аналіз основних законодавчих актів, які містять базові поняття торговельних марок, як одного із видів інтелектуальної власності: Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Податкового кодексу України тощо. Також розглянуто основні закони України стосовно торговельних марок: «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про рекламу» тощо. Здійснено правовий аналіз таких нормативно-правових актів: Державного патентного відомства України; Положення про Державний реєстр свідоцтв України на знаки для товарів і послуг (затверджені наказом Міністерства освіти і науки України); Про тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні (указ Президента) тощо. Серед міжнародних актів виділено: Паризька конвенція про охорону промислової власності та Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків.

Ключові слова: торговельна марка, знаки товарів і послуг, господарська діяльність, інтелектуальна власність, законодавство України

ВСТУП

Створення позначень на товарах виникло досить давно, і не є новим явищем. Звернувши увагу на історію виникнення поняття торговельної марки, знаходимо згадування про певні знаки та ярлики, наявні ще з давніх часів (у греків, римлян, єгиптян). Саме вони застосовували певні позначення для виокремлення своїх виробів, виготовлення творів гончарства, написання картин тощо. Так вказували, де саме вироблявся товар і кому він належав. Саме тоді починає з'являтися таке поняття, як товари і послуги, а також необхідність розрізнення цих товарів. На сьогодні саме поняття позначень на товарах і послугах досить жваво розвивається у науковій літературі і отримало багато дефініцій і роз'яснень. Саме законодавство дає змогу власникам і виробникам охороняти свої права на марку і логотип. Також питанням вивчення функцій, видів, законодавчого закріплення, захисту торговельної марки як одного із інститутів інтелектуальної власності займаються досить багато науковців: А.Б. Авер'янова, Г.О. Андрощук, О.М. Бандурка, А.Т. Комзюк, О.Д. Левічева, О.А. Підпригора, О.О. Підпригора, О.Ф. Скакун, О.І. Харитоновна, Р.Б. Шишка та ін.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Теоретичну базу дослідження складають законодавчі і нормативно-правові акти, що визначають напруги та особливості закріплення та правової охорони торговельної марки в Україні, міжнародні правові акти, наукові праці вітчизняних фахівців з інтелектуальної власності, а саме вивчення питання охорони торговельних марок, позначень та надання послуг.

Застосовано такі методи наукових досліджень: структурно-логічний, метод порівняльного аналізу, узагальнюючий, формально-логічний, та інші загальнонаукові й спеціальні методи пізнання.

МЕТА СТАТТІ

Торговельна марка та її правова охорона в Україні стали актуальними, тому що в Україну залучається велика кількість інвесторів і відповідно зростає потреба

в їхньому захисті з одного боку, та виокремлення поняття торговельна марка серед інших видів інтелектуальної власності. Правова охорона, яка надається торговельній марці в Україні відповідно до чинного законодавства, має низку певних підстав, умов та обмежень. Необхідно з'ясувати, що саме мають на увазі у визначенні поняття торгової марки, які функції покладено на цей інтелектуальний продукт та основні види.

РЕЗУЛЬТАТИ

Однією із проблем діючої системи інтелектуальної власності є те, що держава встановлює особливі вимоги до діяльності суб'єктів права інтелектуальної власності, а саме визнання за ними юридичного закріплення торговельних марок, виокремлення їх функцій та вирізнення їх на ринку товарів і послуг. Тривала практика визначає, що досить важко юридично визначити і розрізнити, якій конкретній особі належать їхні права на результати інтелектуальної діяльності у сфері виробництва. На сьогодні питання торговельної марки розглядається на законодавчому рівні більш ніж у 170 країнах світу. Саме законодавство дає змогу власникам і виробникам охороняти свої права на торговельну марку і логотип.

Доволі багато праць присвячено визначенню поняття торговельна марка. Досить вдало закріплено це поняття у законодавстві. Якщо розглядати на рівні національного законодавства, звертаємо увагу до Цивільного Кодексу України (ЦКУ), – поняття «торговельна марка» застосовується у гл. 44, як і «знак для товарів і послуг», а саме у 2 абз. ст. 420 ЦКУ. Також можемо зазначити, що терміни є не тільки у ЦКУ, а й інших законодавчих актах. Такі словосполучення, як «торговельна марка» (гл. 44 ЦКУ) [1]; «торговельні марки (знаки для товарів і послуг)» застосовуються і в абз. 5 ч. 1 ст. 155 Господарського Кодексу України [2]; «знак для товарів і послуг» у Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [3]; «знак торгової марки» п.п. 185 та 225 п. 1 ст. 14 Податкового Кодексу України [4]; «зарєєстровані

торговельні марки (знаки на товари і послуги)» логотип (фірмовий, торговий знак) зазначено в абз. 22 ст. 1 Закону України «Про телебачення і радіомовлення»[5].

На міжнародному рівні у договорах вживаються різні терміни для характеристики того чи іншого фірмового позначення, зокрема у Паризькій конвенції про охорону промислової власності: «товарний знак» (п. 1 ст. 6), «знак обслуговування» (ст. 6); «знак» (п. 2 ст. 6), а також в Угоді про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: «зареєстрований товарний знак» (п. 1 ст. 16) [6].

Однією із основних проблем у визначенні того, що саме є торговельною маркою, є вирішення одних товарів від інших та знаків обслуговування, які повинні відрізняти одні послуги від інших. А також виникає питання, які саме торговельні марки охоплюють позначення товарів, а які стосуються послуг. Про це свідчить вживання законодавцем у ст. 492 ЦКУ таких слів, як «товарів (послуг)». Тому вважаємо правильним вживання термінів «торговельна марка» та «знак для товарів та послуг» як такі, що мають однакове смислове навантаження. Також необхідно зауважити, що відповідно до Міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків терміном «послуги» охоплює собою і «роботи». Але потрібно зауважити, спираючись на вищевикладене, що не існує підстав і є неможливим у законодавстві щоб терміни визначали одне й те саме поняття і належали одному й тому самому об'єкту. Тому і виникає досить часто питання, що невідомі (нові) торговельні марки застосовують вже знайомі на ринку назви для покупців.

Відносно видів торговельних марок, то ми вважаємо за необхідне розглядати її з критеріїв економічної складової – як сукупність певних властивостей, асоціацій, образів, що дозволяють товару цієї торгової марки виділятися на ринку від конкурентів. Торговельні марки не повинні вводити в оману споживачів і повинні стати гарантом для викорінення фальсифікованої реклами або нечесної конкуренції [7]. Саме ст. 418 ЦКУ пропонує три види об'єктів замість одного: результати інтелектуальної діяльності; результати творчої діяльності; інші об'єкти, визначені ЦКУ або законом [1].

Якщо розглядати види торговельних марок, то у своєму символі вона повинна містити слово або словосполучення, зображення, або комбінацію всього перерахованого вище. Власник (фізична чи юридична особа підприємця) повинен застосовувати індивідуальний знак, який дає змогу виокремлювати свою продукцію між інших в рамках однієї галузі.

Досить вагомим є поняття індивідуалізації своєї пропозиції на ринку товарів і послуг, тобто це ведення чесної конкуренції в рамках однієї галузі на ринку товарів і послуг. Тобто це повинно бути інше позначення, яке здатне породжувати асоціативні образи з певним товаром або послугою. Торгова марка по суті повинна являти собою розкриття її якостей, цінності та індивідуальності. У вивченні питання видів та назв торговельних марок на ринку послуг і товарів ми спостерігаємо, що досить часто торговельні марки дуже схожі зовні за назвою, за формою написання, за інформацією, що надається у рекламі продукту, та застосовуються для позначення однакових товарів, але вони належать різним суб'єктам господарювання.

Ось в цьому і полягає основне питання у захисті суб'єктами господарювання своїх прав на торговельні марки і торговельні знаки, які зареєстровані в установленому законі порядку. Саме тому і виникає необхідність у виділенні та індивідуалізації товарів і послуг різних суб'єктів господарювання.

У законодавстві закріплено такі види торговельних марок: словесні марки (марки у вигляді сполучень літер, слів чи фраз); зображувальні марки (позначення у вигляді графічних композицій будь-яких форм на площині); об'ємні марки (це марки у вигляді фігур або їх композицій у трьох вимірах: довжина, висота і ширина); комбіновані торговельні (марки, які поєднують декілька позначень із вищезазначених); колективна торговельна марка (позначення, за яким товари і послуги учасників об'єднання осіб).

Стосовно вичерпного переліку позначень законодавство України не дає, які саме торговельні марки можуть бути зареєстровані в Україні. Детально необхідно приділити увагу дослідженню функцій, які виконує торговельна марка та розглянути їх зміст, що має важливе значення для розуміння особливостей її правового захисту. Основними функціями торгової марки є вирішення товару або послуг серед інших подібних, що перебувають у цивільному обігу; вказівка на походження товару або послуг; вказівка на певну якість товару і послуг; рекламування товару і послуг [8, с. 302].

Відносно функцій, які виконує торговельна марка, науковці стверджують, що необхідна система і функції мають знаходитись в ієрархії за значенням. Якщо є зміни, які зумовлюють видову характеристику торговельної марки, то це порушує індивідуальність самої торговельної марки чи знаку. Заміна чи доповнення може призвести до трансформації марки в інший різновид товарних позначень. Торговельні марки мають на меті конкретизувати та індивідуалізувати товари і послуги, й не повинні вводити в оману споживачів. Саме торговельна марка повинна стати гарантом для викорінення фальсифікованої реклами або нечесної конкуренції [9].

Серед основних функцій законодавець виділяє: дистинктивну (розпізнавальна) функцію – здатність ідентифікувати товар і дозволяти споживачу розпізнати цей знак і товар серед однорідної продукції різних виробників; ідентифікаційну (допомагає власнику у реалізації товарів, а споживачу – в їх виборі поміж подібних); гарантійну (у виборі продукції, якість якої відома споживачу і дає гарантію досвіду та якості, до якої звик споживач); інформаційну (завдяки тісному зв'язку між товарами та знаком ми отримуємо інформацію про товари і цим самим власники знаків й марок отримують стимул зі зберігання попиту на ці товари).

Можемо виділити одну з основних функцій – розпізнавальну функцію, і розглянути її більш детально. Саме вона дає гарантію і можливість ототожнювати, відрізняти або індивідуалізувати товари і послуги. Розпізнавальна функція необхідна для змоги відрізняти від інших торговельну марку або торговий знак будь-якої форми, – інакше кажучи, дати змогу конкретному суб'єкту господарювання відрізнити послугу чи продукцію від конкурентів на ринку послуг і товарів, тобто зробити їх легко розпізнаваними. Якщо буде індивідуалізовано товари і в них будуть високі

розпізнавальні властивості, що прита-манні конкретній торговельній марці або відповідному позначенню, це надасть безліч переваг для суб'єктів господарювання, яким належить торгова марка.

У законодавстві України і на міжнародному рівні зазначено використання будь-яких символів, що позбавляє права торговельної марки мати розрізняльну здатність. Саме це позбавляє торговельну марку і знак виконувати функції засобу відрізнєння. Також стосовно розрізняльної здатності є визначення у ч. 2 ст. 6 Закону «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» відповідно до Паризької Конвенції про охорону промислової власності, що не можуть одержати правову охорону позначення, торговельні знаки і торговельні марки, які не мають розрізняльної здатності. Стосовно особи, яка заявляє про свої права як власник торгової марки або знаку, закріплено, що йому може бути відмовлено у реєстрації. Це тоді, якщо його торговельна марка не містить або позбавлена яких-небудь відмінних ознак, складається з родового найменування або є суто описовою ним.

Відповідно до Правил подання та розгляду, складання, заявки на видачу свідоцтва на території України на знак для товарів і послуг під час перевірки позначення, заявленого на реєстрацію як торговельний знак, на предмет наявності підстав для відмови у наданні правової охорони такій торговельній марці відповідно до п. 2 ст. 6 Закону «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» встановлюється, чи не є позначення таким, що, зокрема, не має розрізняльної здатності [10, п. 4.3.1.3].

Однією із основних функцій торговельної марки та знаку є його ідентифікаційна функція (розпізнання серед інших). Саме ця функція працює з двох боків: по-перше, допомагає власнику (суб'єкту господарювання) у реалізації товарів; по-друге, гарантує і допомагає споживачу (фізичній чи юридичній особі) зробити правильний вибір поміж подібних товарів і послуг. Цю функцію спрямовано на те, щоб споживач не сплутав товари, не був введений в оману і отримував бажані послуги.

Гарантійну функцію торговельної марки спрямовано на забезпечення, що споживачі, які застосовують продукцію звичної їм торговельної марки, правильно виберуть продукцію, товари чи послуги, якість яких їм відома зі споживацького досвіду. У майбутньому вони віддають перевагу товару тієї ж торговельної марки, і вважають, що він буде тієї ж якості, як і раніше. Метою власника кожної торговельної марки повинно стати збереження якості товару незалежно від країни виробника і ким саме вони виготовлені. Це і є гарантією безумовної якості. Власники торговельних марок повинні стимулювати викорінення недоброгвісної конкуренції та, надаючи звичну для споживачів якість продукції, зберігати попит на свої товари. Торговельний знак має стати запорукою якості, якщо він має гарантійну функцію і повинен виступати гарантом для споживача знайомої їм якості товарів. Це працює з двох боків: по-перше, надається правова охорона торговельного знака і самого суб'єктів господарювання; по-друге, забезпечується право споживачів і покупців на якісні товари і послуги, які він бажає і очікує отримати.

Рекламна функція торговельної марки – це т.зв. «двигун» і головний продавець товару, полягає в тому, щоб більшою мірою розкрити якості товару, популяризувати торговий знак або марку. Саме завдяки рекламі, споживачі і покупці дізнаються про якості, здібності товарів та послуг. Реклама повинна приваблювати нових покупців і споживачів, змушуючи слідкувати за новими товарами, рекомендувати друзям та близьким. Зовсім необов'язково наносити знак на товар, аби зловживати популярністю чужої марки.

Основні функції торговельні марки (розпізнавальна, ідентифікаційна, рекламна та гарантійна) повинні стати на захисті суб'єктів господарювання у захисті своєї продукції від недобросовісної конкуренції на ринку товарів і послуг. На сьогодні у вивченні питання законодавчого закріплення функціонування торговельної марки в Україні науковці стверджують, що неможливо встановити контроль за товарними знаками. Великою проблемою є схожість торговельних марок та знаків. Ще однією проблемою виділяють те, що товарні знаки, які складаються з трьох і більше складників, призводять до спотворення і загального вжитку елементів і знаків у реєстрації і застосуванні в майбутньому. Саме застосування наближених або ідентифікованих знаків у рекламуванні товарів й їх найменувань вводить в оману споживачів, що користуються такими послугами.

ВИСНОВОК

У вивченні питання стосовно законодавчого закріплення на національному та міжнародному рівні торговельної марки, можемо зазначити, що необхідним є вдосконалення та розширення поняття «торговельна марка», «торговельний знак» та «надання послуг». Саме питання, що ці поняття є тотожними, дають змогу виокремити види та функції торговельних марок. Також необхідним є розуміння того, що сама назва повинна містити те, які функції покладено на такий інтелектуальний продукт. Необхідною умовою для впровадження нових технологій є імплементація міжнародного законодавства, приведення норм національного законодавства до рівня міжнародних правових актів, а також залучення з боку держави вітчизняних та міжнародних інвестицій. Держава повинна сприяти за допомогою створених спеціальних органів подальшому розвитку винахідницьких і творчих талантів і досягнень та дати впевненість інвесторам, що їх особисті та матеріальні права будуть захищатись на національному рівні. Необхідним є створення спеціальних програм розвитку у сфері інтелектуальної діяльності та залучення інвестицій.

У розгляді питання стосовно забезпечення права на торговельну марку як об'єкта інтелектуальної власності можемо згадати основний принцип сучасної, демократичної, правової держави, де зазначено, що органи державної влади повинні допомагати та сприяти людині у здійсненні нею прав і законних інтересів, охороні та захисту їх у разі порушення. Якщо розглядати питання правової охорони та захисту торговельної марки, можемо спостерігати, що цей процес вимагає приведення національного законодавства до норм міжнародного права, цивілізованого прогресу.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436 Дата оновлення: 19.08.2022 URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 11.12.2019 № 3689-XII. Дата оновлення: 14.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>
4. Податковий кодекс України: Закон України від 2.12.2010 № 2755-VI. Дата оновлення: 05.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
5. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21.12.1993 № 3760-XII. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text>
6. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>. (дата звернення 1.03.2023 р.)
7. Леонтієва Л.В. Правова охорона торговельної марки в Україні на рівні національного законодавства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 11. URL: <http://efp.in.ua/uk/journal-item/317>
8. Посібник для суддів з інтелектуальної власності / І.М. Бенедисюк та ін. Київ, 2018. 424 с.
9. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7.06.1996 № 237/96 Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр#Text>
10. Про затвердження Правил складання і подання заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг: наказ Держпатент України від 28.07.95 № 116. Дата оновлення: 25.07.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-95#Text>

References

1. Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine dated January 16, 2003 No. 435-IV. Date of update: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (in Ukrainian).
2. Economic Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 16.01.2003 No. 436 Date of update: 19.08.2022 URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (in Ukrainian).
3. On protection of rights to signs for goods and services: Law of Ukraine dated 11.12.2019 No. 3689-XII. Date of update: 14.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text> (in Ukrainian).
4. Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine dated December 2, 2010 No. 2755-VI. Date of update: 03/05/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (in Ukrainian).
5. On television and radio broadcasting: Law of Ukraine dated 12.21.1993 No. 3760-XI. Date of update: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text> (in Ukrainian).
6. Paris Convention on the Protection of Industrial Property dated March 20, 1883. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws> (in Ukrainian).
7. Leontieva L.V. Legal protection of a trademark in Ukraine at the level of national legislation. *Economics. Finances. Law*. 2021. No. 11. URL: <http://efp.in.ua/en/journal-item/317> (in Ukrainian).
8. Guide for judges on intellectual property / I.M. Benedysiuk et al. Kyiv, 2018. 424 p. (in Ukrainian).
9. On protection against unfair competition: Law of Ukraine of June 7, 1996, No. 237/96 Date of update: October 16, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр#Text> (in Ukrainian).
10. On the approval of the Rules for drawing up and submitting an application for the issuance of a certificate of Ukraine for a mark for goods and services: order of the State Patent Office of Ukraine dated 07.28.95 No. 116. Date of update: 07.25.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-95#Text> (in Ukrainian).

Lina LEONTIEVA

PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5336-3134>

e-mail: alinaleontieva777@gmail.com

BASIC FUNCTIONS AND TYPES OF TRADE MARKS IN UKRAINE

The legal basis for the formation of the concept of "trademark", theoretical aspects are considered, and the main functions are given in the paper. The analysis of basic legislative acts that contain the base concepts of trademarks is done, as one of types of intellectual property: the Civil code of Ukraine, Commercial code to Ukraine, Internal revenue code of Ukraine and other basic Laws of Ukraine are also considered in relation to trade marks: "On the guard of rights on signs for commodities and services", "On protecting from an unfair competition", "On an advertisement", etc. The legal analysis of normatively-right acts is done: Rules of stowage, presentation and consideration request on certification of Ukraine on sign for commodity and service (ratified by the order of the State patent department of Ukraine); Position about the State register of certificates of Ukraine on signs for commodities and services (order of Department of education and science of Ukraine); on temporal position about the legal safeguard of objects of industrial property and the Madrid Agreement on the International Registration of Marks.

The main purpose of using trademarks is the individualization of goods and services of business entities. However, in today's conditions, you can see a lot of trademarks that are very similar in appearance and are used to denote identical categories of goods, although they belong to different economic entities. It is necessary to find out what exactly is meant when defining the concept of a trademark, what functions are assigned to this intellectual product and the main types. It is mandatory to consider the national legislation regarding the provision of legal protection of trademarks. The problems arising in the field of legal regulation of trademarks in Ukraine have been studied and the aspects of legal methods of protecting the ownership of trademarks have been highlighted, as well as ways of improvement and the most optimal methods and effective mechanisms of protection have been determined. The concept of a trademark as an object of intellectual property law is also considered separately.

Keywords: trademark, signs of goods and services, economic activity, intellectual property, legislation of Ukraine

Андрій Анатолійович МАРТИНОВ

к.е.н., доцент, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9337-9141>

e-mail: pubrealin@ukr.net

Лілія Володимирівна МАРТИНОВА

к.е.н., доцент кафедри, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5593-990X>

e-mail: mar-sofi@ukr.net

Ірина Василівна СТАШЕВСЬКА

судовий експерт, Луганський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4511-6755>

e-mail: irena11051982@ukr.net

ФОРЕНЗІК ЯК ІНСТРУМЕНТ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ БАНКРУТСТВА

Досліджено проблеми виявлення ознак кризи на підприємстві та способи попередження банкрутства на підприємствах. Обґрунтовано пріоритетність заходів щодо ефективного розслідування правопорушень у сфері банкрутства. Досліджено сутність та особливості застосування форензіку в системі антикризового управління на підприємстві. Визначено доцільність впровадження інструментарію форензіку в системі протидії банкрутству на підприємствах та ідентифікації протиправних дій в сфері банкрутства на підприємствах. Обґрунтовано необхідність законодавчого врегулювання використання інструментарію форензіку як інноваційного інструменту антикризового управління та протидії злочинам у сфері банкрутства на підприємствах.

Ключові слова: банкрутство, правопорушення у сфері банкрутства, форензик, судова економічна експертиза, господарська діяльність, судовий експерт

ВСТУП

Наростання кризових явищ в економіці, поглиблення факторів негативного впливу на розвиток національного господарства, зокрема факторів політичного та військового характеру, обумовлюють збільшення питомої ваги підприємств, що опинилися у кризовому стані та стали збитковими. Неможливість вирішення нагальних проблем антикризового управління на підприємствах обумовлює застосування інструментів банкрутства та подальшої ліквідації збиткових підприємств.

В таких умовах особливої актуальності набувають питання пошуку та впровадження ефективних інструментів виявлення ознак та попередження банкрутства (як природного, так і умисного), ефективного розслідування правопорушень у сфері банкрутства, а також захисту держави від втрати стратегічних економічних об'єктів. Одним з таких інструментів є форензик, який останнім часом набув поширення та популярності у зарубіжній практиці, але практично відсутній в Україні, проте активно згадується серед спільноти правників та економістів.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали наукові праці видатних науковців, зокрема М.В. Дубініної, Т.Ю. Климко, О.О. Мельник, І.І. Мельничук, К.П. Мисник, О.Г. Рябчук, Г.В. Соломіної, А.О. Семенець, С.В. Сирцевої та багатьох інших. Незважаючи на теоретичну значу-

щість праць зазначених авторів, акцентуємо, що здебільшого їхню увагу зосереджено на розкритті дефініції «форензик» та порівнянні його з найбільш розповсюдженими засобами контролю економіко-правових аспектів господарської діяльності. На сьогодні бракує досліджень стосовно сфери застосування цього поняття, його предмета, суб'єктів, методики та методології, стосовно необхідності його нормативно-правового регламентування. З цих причин форензик й досі залишається недостатньо вивченим явищем. Отже, звернення до питання форензіку у контексті запобігання банкрутству є своєчасним та актуальним.

МЕТОЮ статті є аналіз підходів до розуміння сутності «форензіку» як ефективного інструменту виявлення ознак і попередження банкрутства, формування належного джерела отримання доказів з доведення до банкрутства, перспективного напряму розслідування складних економічних правопорушень та розмежування його із судово-економічною експертизою.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні застосовано загальнонаукові і спеціфічні методи наукового пізнання. Зокрема, методи абстракції, систематизації, узагальнення, аналізу, порівняльно-правовий та логіко-семантичний методи.

РЕЗУЛЬТАТИ

За часи незалежності Україна пережила кілька еко-

номічних криз, більшість з яких стали для держави вкрай болючими. Особливо з 2014 р. дотепер національна економіка зазнала поглиблення деструктивних процесів, які призвели до поширення негативних соціально-економічних наслідків, зокрема банкрутства підприємств.

За даними офіційного сайту Державної служби статистики України сучасний стан економіки в Україні супроводжується стійкою тенденцією збільшення кількості збиткових підприємств, і, як наслідок, часткової їх ліквідації (рис. 1).

Безумовно, банкрутство підприємств, яке спостерігалось у вказаний період обумовлено як об'єктивними факторами (інфляція, коливання курсу національної валюти, російська збройна агресія, каран-

тинні обмеження тощо), так і суб'єктивними чинниками (зокрема умисним доведенням підприємства до банкрутства шляхом виведення активів або незаконним їх заміщенням, укладання заздалегідь не вигідних угод, свідомо некомпетентним фінансовим управлінням тощо). Проте саме економічна криза спонукає до зростання кримінальних правопорушень у сфері банкрутства. Не виключенням став і 2022 р. – рік активних бойових дій в Україні.

Згідно з даними офіційного сайту Генеральної прокуратури України з 2016 р. до липня 2022 р. спостерігається тенденція до зменшення виявлення та повідомлення про доведення підприємств до банкрутства (рис. 2).

Рис. 1. Динаміка кількості діючих, частки збиткових та ліквідованих підприємств України за період 2014-2020 рр. [1]

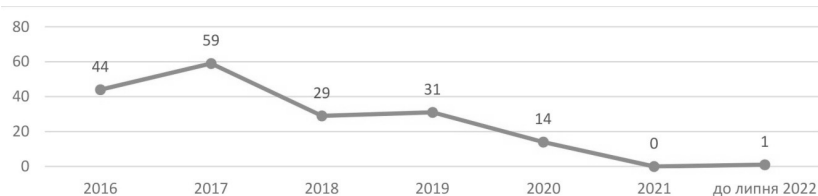

Рис. 2. Динаміка кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень за ст. 219 КК України з 2016 р. до липня 2022 рр. [2]

Згідно з даними Державної судової адміністрації України [3] з 2016 р. до липня 2022 р. жодну особу не притягнуто до кримінальної відповідальності за доведення підприємства до банкрутства.

Причин, які призводять до банкрутства підприємства на сьогодні дуже багато. Саме собою банкрутство не є кримінально караним за умови, що воно є некорисним та не спричинило суспільно небезпечні наслідки. Але різного роду діяння (дії або бездіяльність), які доводять суб'єктів господарювання до банкрутства, за об'єктивною стороною схожі на шахрайство, оскільки в їх основі лежить обман і зловживання довірою. Акцентуємо, що діяння, пов'язані з доведенням до банкрутства, в іноземному законодавстві, на відміну від національного [4, ч. 2 ст. 12, ст. 219], прямо віднесено до злочинних діянь. Наприклад, у торговому кодексі Франції міститься спеціальна глава «Про банкрутство та інші злочинні діяння», куди віднесено, зокрема, розкрадання або зменшення активів; завищення пасивів; фальсифікація бухгалтерської документації та інші дії, що передували банкрутству [5]. Вбачається, що всі наведені діяння ґрунтуються на шахрайській поведінці.

Варто зауважити, що останнім часом серед наукової спільноти точиться жвава дискусія навколо застосування інноваційних інструментів протидії банкрутству, серед яких переважна більшість вчених виокремлює

«форензик».

Дослідженню сутності поняття «форензик», встановленню та визначенню його ролі присвячено багато праць українських та іноземних науковців, проте єдиної думки до тлумачення поняття «форензик» на сьогодні немає.

Вченим вдалося встановити, що перші згадки про forensic з'явилися у 19 ст. у творі про гарбузи та помідори іспанського письменника Pedro Antonio de Alarcon [6, с. 287]. У судовій справі, що пов'язано зі спричиненням банкрутства, проти Steftona Meyer у 1817 р. вперше застосовано словосполучення «forensic accounting» («судово-бухгалтерська експертиза» – з англ. мови) [7, с. 188]. Як наукове поняття «forensic» розкрито у 1946 р. Maurice E. Peloubet [8], якого по праву називають «батьком форензіку». Саме він у своїй первинній концепції серед форензик-фахівців виокремлював судових експертів. А отже, дефініція «forensic», що надано Maurice E. Peloubet, в якій йдеться мова про судову бухгалтерію («forensic accounting») як напрям «форензіку».

Аналізуючи та узагальнюючи визначення, що наведено в сучасній науковій літературі, в межах цього дослідження, констатуємо, що поряд з розглядом форензіку як ефективного інструменту протидії економічним злочинам та фінансовому шахрайству на підприємстві, зокрема і доведенні до банкрутства [6-8;

11-16], наявні думки науковців, відповідно до яких форензік ототожнюється з судовою експертизою [9; 15]. Наслідком такого ототожнення є надання більш вузького визначення «форензіку» та розгляду його як ґрунтового аналізу та дослідження фінансово-господарської діяльності з метою встановлення та документального підтвердження допущених правопорушень економічного характеру, зокрема умисного доведення до банкрутства. Проте, на наш погляд, ототожнення «форензіку» з судовою експертизою є вкрай помилковим. Стосовно помилкового ототожнення влучною є думка О.Г. Рябчук та С.О. Твердун: «... де в чому вони можуть бути схожими, але мають низку ознак,

які їх відокремлюють один від одного...» [13]. Також і зарубіжні автори, зокрема Р. Vukadinovic, A. Dampjanovic, роблять акцент на тому, що «...це дві різні послуги, які мають суттєві відмінні риси...» [25].

Задля виокремлення спільних та відмінних ознак та чіткого розмежування проведемо порівняльний аналіз форензіку саме з судовою економічною експертизою, оскільки одним із її завдань є виявлення ознак банкрутства, доведення до банкрутства, фіктивного банкрутства, прихованого банкрутства та диференціюємо критерії їх розмежування за ознаками, які наведені у табл. 1.

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз «форензіку» з судово-економічною експертизою (складено на основі узагальнення та систематизації даних [10; 17-21; 23; 24])

Критерій порівняння	Форензік	Судова економічна експертиза ¹
1	2	3
Трактування терміну в англомовних джерелах	«Forensic» - в перекладі з англійської мови означає судовий, криміналістичний	Судова економічна експертиза – англійською мовою «forensic economic expertise»
Змістова характеристика	Серед науковців відсутня єдина думка щодо визначення поняття «форензік». Також дефініція «форензік» не визначена і на законодавчому рівні. Тому аналізуючи та узагальнюючи визначення, які наведено в науковій літературі, в межах даного дослідження вважаємо доцільним під поняттям «форензік» вважати: незалежну діяльність, яка спрямована на виявлення, аналіз, врегулювання фінансових, комерційних, правових або інших питань; розроблення процедур, спрямованих на протидію та попередження всім видам шахрайства у господарській сфері, зокрема доведення до банкрутства ² ; встановлення винних осіб [11-16].	Це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [10, ст. 1].
Характер застосування в судовому провадженні	Непроцесуальна форма комплексного використання знань в різних сферах (економіки, бухгалтерії, права, криміналістики, безпеки, психології тощо); інструмент забезпечення повноти розслідування правопорушення у сфері банкрутства, його профілактики, встановлення винних осіб тощо.	Процесуальна форма використання спеціальних економічних знань; слідча дія з отримання процесуального джерела доказів.
Характер нормативно-правового регулювання	Відсутнє нормативно-правове регулювання діяльності	Конституція України (п. 14, ч. 1, ст. 92) [17], Закон України «Про судову експертизу» [10], КПК України [18], ЦПК України [19], ГПК України [20], КАС України [21], відомчі НПА (інструкції, положення тощо), методики проведення судових економічних експертиз, міжнародні договори у сфері судово-експертної діяльності тощо.
Завдання	<ul style="list-style-type: none"> - виявлення фактів шахрайства, фінансових зловживань, інших злочинних дій з боку управлінського персоналу, працівників, третіх осіб, які привели до банкрутства підприємства; - встановлення винних осіб; - виявлення ризиків пов'язаних з банкрутством; - розроблення системи заходів щодо усунення ризиків пов'язаних з банкрутством та їх профілактики; - збір доказів за фактом порушень, які призвели до банкрутства [11-16] 	<ul style="list-style-type: none"> - проведення аналізу показників фінансово-економічного стану (платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості тощо) суб'єкта господарювання; структури майна та джерел його придбання; - визначення документальної обґрунтованості розрахунків та фінансово-господарських операцій суб'єктів господарювання; - встановлення чи мали місце ознаки доведення до банкрутства, фіктивного банкрутства, прихованого банкрутства станом на певну дату за результатами аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства [23; 24]

Примітки:

¹ Відповідно до рішення Президії науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при МЮ України від 30.01.2001 р. судово-бухгалтерську експертизу було перейменовано на судово-економічну, а тільки 10.06.2005 р. такі зміни затверджено наказом Міністерством юстиції України.

Продовження табл. 1

1	2	3
Підстави проведення	Договір	Процесуальний документ про призначення експертизи (постанова, ухвала, договір (заява) тощо) [18-21]
Ініціатор проведення	Заінтересовані особи (акціонери, члени наглядової ради, керівники, інвестори, кредитори тощо)	Суд, сторони та учасники кримінального провадження, цивільної справи, адміністративної справи, господарської справи [18-21]
Суб'єкт	Аудиторські та консалтингові фірми, які мають в своєму штаті висококваліфікованих аудиторів, експертів, юристів, фахівців з правоохоронної діяльності та економічної безпеки, оцінювачів, психологів та інших фахівців в різних галузях знань [11-16].	Державні спеціалізовані установи, їх територіальні філії, експертні установи комунальної форми власності, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених Законом України «Про судову експертизу» [10].
Об'єкт	Усі внутрішні процеси суб'єкту господарювання, його діяльність, дані бухгалтерського і податкового обліку; фінансову звітність; інформацію про судові спори; аудиторські висновки за минулі періоди; акти звірки взаєморозрахунків; дані з кредиторської заборгованості; дані про заборгованість із заробітної платі; документацію з організації системи безпеки тощо. Також для розслідування можуть вивчатися і дані з відкритих джерел публікації в ЗМІ, різноманітні сайти з «чорними списками» підприємств, бази контрагентів тощо [11-16]	Первинні документи, облікові реєстри, бухгалтерська, фінансова та податкова звітність, також можуть використовуватись акти ревізії, документальних перевірок діяльності підприємств, протоколи допитів, свідчення звинувачених і свідків; висновки експертів інших спеціальностей.
Умовні етапи	- збір інформації; - дослідження отриманої інформації (експертне дослідження); - аналіз отриманої інформації та результатів експертного дослідження; - оформлення (представлення) результатів.	- вивчення та аналіз матеріалів та інформації, які надано ініціатором; - експертне дослідження; - оформлення результатів.
Термін проведення	Необмежено	В залежності від складності (прості – 10 днів, середні – 30 днів, складні – 60 днів, особливо складні – 90 днів) [23; 24]
Результат	- звіт про проведення аналітичних процедур; - звіт про встановлені факти шахрайства; - перелік недоліків внутрішнього контролю процесів і результатів; - можливі сценарії та схеми шахрайства, зокрема банкрутства ² ; - рекомендації щодо системи управління ризиками тощо [11-16]	Висновок експерта
Статус результату	Форма внутрішнього контролю, інформаційне підґрунтя щодо повідомлення про скоєння правопорушення, а у разі впровадження належного нормативно-правового регулювання - належне джерело доказів	Форма внутрішнього контролю, процесуальне джерело доказів
Джерела фінансування	Ініціатор	За кошти державного бюджету, ініціатор

Примітки:

² Діяння, пов'язані з доведенням до банкрутства, в законодавстві більшості провідних країн світу, на відміну від національного, прямо віднесені до злочинних діянь та кваліфікуються як шахрайство.

Слід зазначити, що «forensic» («судовий» – з англ. мови) є синонімом слова криміналістика – «науки про закономірності злочинної діяльності та її відображення у джерелах інформації, які слугують основою для розроблення засобів і методів збирання, дослідження, оцінювання і застосування доказів з метою розкриття, розслідування, судового розгляду та запобігання злочинам» [13, с. 78]. Але слід зазначити, що судова економічна експертиза не є криміналістичним видом експертиз, а є самостійним інструментом, проте вона відіграє важливу роль у розслідуванні економічних правопорушень, зокрема доведення до банкрутства, оскільки відповідно до положень

Кримінального процесуального кодексу (КПК) України є процесуальним джерелом доказів.

Ґрунтуючись на проведеному порівняльному аналізі, підставою ототожнення форензіку та судової економічної експертизи є не тільки їх однакове іншомовне значення, а й наявність у них певних спільних ознак та елементів.

До спільних ознак «форензік» та судової економічної експертизи можна віднести:

– наявність високих професійних вимог щодо посаті експерта та фахівця з форензіку, тобто великого обсягу теоретичних знань та практичного досвіду, оскільки лише висококваліфіковані спеціалісти можуть

забезпечити належне, об'єктивне, науково обґрунтоване, неупереджене проведення розслідування та експертного дослідження;

- форму контролю економіко-правових аспектів господарської діяльності;

- складність процедури проведення;

- виявлення ознак доведення до банкрутства, фіктивного банкрутства, прихованого банкрутства у контексті дослідження;

- висновок за результатами проведення судової економічної експертизи відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК України є процесуальним джерелом доказів [18] у рамках проведення форензик;

- відсутність обов'язку стосовно проведення як форензику, так і судової економічної експертизи, окрім випадків, що передбачено п. 6 ч. 2 ст. 242 КПК України: «...визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди...» [18]. У цьому випадку слідчий або прокурор зобов'язані забезпечити проведення експертизи.

Зважаючи на наявність певної схожості, форензик суттєво відрізняються від судової економічної експертизи за такими рисами:

- відсутністю нормативно-правового регламентування та чіткого алгоритму проведення;

- гнучкістю та різноманітністю методів та засобів, відсутністю обмежень з огляду на відсутність чітко визначеного алгоритму проведення;

- об'ємністю процедури проведення, яка вимагає застосування широкого спектру знань у різних галузях, зокрема права, економіки, комп'ютерних технологій, криміналістики, правоохоронної діяльності, психології тощо, в основі яких є саме професійне судження, що базується на ґрунтовних знаннях та багаторічному досвіді;

- основоположним направленням діяльності, практичною формою застосування. Інакше кажучи, форензик – це по суті фінансове розслідування з ідентифікацією різного роду ризиків та подальшим розробленням комплексу профілактичних заходів, тобто є непроцесуальною формою комплексного застосування знань в різних сферах; судово-економічна експертиза – це дослідження вже наявного явища, в даному випадку банкрутства, процесуальна форма використання спеціальних економічних знань; слідча дія з отримання процесуального джерела доказів;

- широтою змісту, оскільки форензик охоплює більш широке коло завдань. На відміну від форензику судово економічна експертиза не встановлює винних осіб; не надає юридичну оцінку діям винних осіб; судові експерти не збирають інформацію для її проведення та проводять дослідження лише в межах наданих ініціатором матеріалів;

- безперервністю процесу форензику, який охоплює минуле, теперішнє та майбутнє, на відміну від судової економічної експертизи, що спирається на минуле та досліджує явища (події), які вже відбулися;

- особливостями та професійними вимогами до фахівця з форензику. Досвід закордонних компаній показує, що до фахівців, які надають послугу форензику, висувається низка додаткових серйозних вимог, зокрема досконале знання економіки та її процесів;

бухгалтерського та податкового обліку; знання у сфері фінансових правопорушень; знання сучасних інформаційних технологій; знання криміналістики; знання основ психології; знання у сфері шахрайства та способів їх виявлення; а також високі вимоги до особистих якостей [8].

Перелік суттєвих відмінностей не є вичерпним та не обмежується наведеними рисами. До відмінностей форензику від судово-економічної експертизи також можна віднести підстави їх проведення, суб'єкти, об'єкти, етапи, терміни та результати проведення тощо. Цілком справедливою є думка О.І. Пацули стосовно основних відмінностей форензику від інших видів контролю. До таких відмінностей вчена відносить відсутність чіткого алгоритму перевірки, спрямованість на захист бізнесу зсередини, недотримання презумпції достовірності інформації, застосування будь-яких інструментів та інформації, побудову сценаріїв потенційного шахрайства, ініціативу проведення, процес і форму звітування за наслідками проведення форензику [25, с. 142], що повністю підтверджує наведені вище міркування.

Із наведеного випливає, що «forensic» та судово економічна експертиза - це інструменти, що мають суттєві відмінності, і це виключає можливість їхнього ототожнення. Проте жодне розслідування правопорушень стосовно доведення до банкрутства не може бути якісним без проведення судової економічної експертизи. А отже, судово-економічна експертиза може бути одним з етапів проведення форензику або його складовником, що забезпечить об'єктивність, неупередженість, повноту та обґрунтованість проведеного розслідування.

Як зазначають українські практики, «форензик – це одна з унікальних економіко-правових експертиз, яка передбачає юридично-економічний аналіз діяльності банків, компаній чи підприємств» [26], одним з головних завдань якої є виявлення та дослідження загроз та фактів доведення до банкрутства, збір доказів за фактом виявленого порушення, встановлення винних та причетних осіб, а також розроблення комплексу профілактичних заходів щодо попередження банкрутству.

На сьогодні в Україні послуги форензику в контексті виявлення ознак банкрутства (як природного, так і умисного) здійснюють лише приватні аудиторські компанії. Але, на нашу думку, форензик є перспективним напрямом розширення діяльності, наприклад, залучення як сторонніх спеціалістів саме працівників державних спеціалізованих установ, які здійснюють судово-експертну діяльність. Це пояснюється тим, що експертні установи мають в своєму арсеналі штат висококваліфікованих, досвідчених, з багатим практичним досвідом спеціалістів в різних галузях знань, зокрема юристів, економістів, криміналістів, IT-фахівців, оцінщиків та багато інших. Проте це питання потребує окремого ґрунтовного наукового та законодавчого опрацювання.

ВИСНОВКИ

Базуючись на результатах проведеного дослідження, можна дійти таких висновків.

Форензик – це ефективний інструмент виявлення ознак та попередження банкрутства (як природного, так і

умисного), ефективного розслідування правопорушень у сфері банкрутства, а також захисту держави від втрати стратегічних економічних об'єктів, який набув широкого застосування в провідних країнах світу.

Порівняльний аналіз сутності форензіку та судової економічної експертизи дозволив виокремити їх спільні ознаки та встановити суттєві відмінності. Об'єднавши у собі деякі ознаки економічної експертизи та інших форм внутрішнього контролю та вмістивши в собі комплекс наук різних сфер, «forensic» може стати потужним інструментом не тільки виявлення та розкриття правопорушень у сфері банкрутства, а й протидії та профілактики економічним правопорушенням загалом.

Визначено, що судово-економічна експертиза може бути одним з етапів (елементів) проведення форензіку, що забезпечить об'єктивність, неупередженість, повноту та обґрунтованість проведеного розслідування.

Для ефективного розвитку та функціонування форензіку необхідно забезпечити його належне законодавче регулювання, нормативно визначити його поняття, зміст, окреслити сутність, загальні принципи,

основні завдання, методи тощо.

Обґрунтовано актуальність використання форензіку як перспективного напряму розширення діяльності державних спеціалізованих установ, що здійснюють судово-експертну діяльність, у контексті проведення експертних досліджень з питань доведення до банкрутства.

Визначено основні пріоритети подальшого наукового й законодавчого опрацювання питань впровадження форензіку у вітчизняній практиці антикризового управління, зокрема: формування належного нормативно-правового регулювання форензіку; окреслення суб'єктів, які можуть здійснювати «форензичну діяльність»; розроблення та впровадження відповідних методичних та регулятивних документів.

Отже, сьогодні постає нагальна потреба у впровадженні й широкому застосуванні інструментарію форензіку з метою захисту економічних інтересів підприємств, держави та інших зацікавлених осіб. Подальші дослідження може бути спрямовано на адаптацію інструментів форензіку в умовах кризової транзитивної економіки.

Список використаних джерел

1. Динаміка кількості діючих, частки збиткових та ліквідованих підприємств України (за даними Державної служби статистики України). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Динаміка кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень за ст. 219 КК України (за даними Офісу Генерального прокурора України). URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultativih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
3. Аналіз кримінальних проваджень з доведення підприємства до банкрутства за період з 2016 по лип. 2022 рр. (за даними Державної судової адміністрації України). URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/>
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n61>
5. Code de Commerce de France. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000005634379/2022-08-08/
6. Forensic and Investigative Accounting / D.L. Crumbley et al. Chicago, 2009. 287 p.
7. Van Akkeren J., Buckby S., MacKenzie K. A metamorphosis of the traditional accountant: An insight into forensic accounting services in Australia. *Pacific Accounting Review*. 2013. Vol. 25, No 2, pp. 188-216. URL: <https://doi.org/10.1108/PAR-06-2012-0023>
8. Holley B., Peloubet M.E.: A Life Of Impact On Accountancy And Society. Electronic Theses and Dissertations. 2020. URL: <https://egrove.olemiss.edu/etd/1818>
9. Федорова С.Н. Форензик как отдельный вид экспертного исследования в экономике. *Известия Юго-Западного государственного университета*. 2017. № 21(6). С. 143-149. URL: <https://science.swsu.ru/jour/article/viewFile/275/273>
10. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
11. Мисник К.П. Інституційні умови розвитку системи економічних розслідувань на підприємствах. Вісник економічної науки України. 2020. № 2. С. 158-165. URL: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2\(39\).158-165](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2(39).158-165)
12. Мельничук І.І. Форензик як форма попередження фінансових правопорушень. Економіка та суспільство. 2021. Вип. 25. С. 25-42. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-42>
13. Рябчук О.Г., Твердун С.О. Форензик як інструмент протидії економічним злочинам та фінансовому шахрайству на підприємстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 40. С. 77-83. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-40-14>
14. Дубініна М.В., Сирцева С.В., Янковська Т.Ю. Форензик як метод розслідування внутрішньокорпоративних випадків шахрайства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 38. С. 377-383. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastruct38-59>
15. Семенець А.О. Форензик аудит як ефективний засіб антикризового управління торговельною діяльністю. *Бізнесінформ*. 2019. Вип. 4. С. 280-287. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-4-280-287>
16. Соколов І.С. Сущность форензика и его функциональное наполнение в системе внутреннего контроля хозяйствующего субъекта. *Journal of Economy and Business*. 2020. № 7 (65). С. 219-222. URL: [10.24411/2411-0450-2020-10625](https://doi.org/10.24411/2411-0450-2020-10625)
17. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
18. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
19. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
20. Господарський процесуальний кодекс: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-XII>

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

21. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

22. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки: Інструкція від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/conv#n1372>

23. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України МВС України: Інструкція від 17.07.2017 р. № 591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/conv#n1372>

24. Vukadinovic P., Damjanovic A. Forenzička revizija: potreba ili izbor. *Revizor*. 2016. No 73. pp. 53-69.

25. Пацула О.І. Форензік як інструмент забезпечення безпеки бізнесу. *Управління системою економічної безпеки: від теорії до практики*: зб. тез доп. учасн. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 19 квіт. 2019 р.). Львів, 2019. С. 140-143.

26. Офіційний сайт компанії «MORIS». URL: <https://www.moris.law/>

References

1. Dynamics of the number of operating, share of unprofitable and liquidated enterprises of Ukraine (according to the data of the State Statistics Service of Ukraine). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian).

2. Dynamics of the number of registered criminal offenses under Art. 219 of the Criminal Code of Ukraine (according to the Office of the General Prosecutor of Ukraine). URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareystrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (in Ukrainian).

3. Analysis of criminal proceedings for bringing the enterprise to bankruptcy for the period from 2016 to July. 2022 (according to the State Judicial Administration of Ukraine). URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/> (in Ukrainian).

4. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 04.05.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n61> (in Ukrainian).

5. Code de Commerce de France. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000005634379/2022-08-08/

6. Forensic and Investigative Accounting / D.L. Crumbley et al. Chicago, 2009. 287 p.

7. Van Akkeren J., Buckby S., MacKenzie K. A metamorphosis of the traditional accountant: An insight into forensic accounting services in Australia. *Pacific Accounting Review*. 2013. Vol. 25, No 2, pp. 188-216. URL: <https://doi.org/10.1108/PAR-06-2012-0023>

8. Holley B., Peloubet M.E.: A Life Of Impact On Accountancy And Society. *Electronic Theses and Dissertations*. 2020. URL: <https://egrove.olemiss.edu/etd/1818>

9. Fedorova S.N. Forensics as a separate type of expert research in economics. *Izvestiya of the South-Western State University*. 2017. № 21(6). pp. 143-149. URL: <https://science.sws.ru/jour/article/viewFile/275/273> (in Russian).

10. On forensic examination: Law of Ukraine dated 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (in Ukrainian).

11. Mysnyk K. P. Institutional conditions for the development of the system of economic investigations at enterprises. *Herald of economic science of Ukraine*. 2020. № 2. P. 158-165. URL: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2\(39\).158-165](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2(39).158-165) (in Ukrainian).

12. Melnychuk I. I. Forensics as a form of prevention of financial crimes. *Economy and society*. 2021. Issue 25. pp. 25-42. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-42> (in Ukrainian).

13. Ryabchuk O.H., Tverdun S.O. Forensics as a tool for combating economic crimes and financial fraud at the enterprise. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. 2021. Issue 40. pp. 77-83. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-40-14> (in Ukrainian).

14. Dubinina M.V., Syrtseva S.V., Yankovska T.Yu. Forensics as a method of investigating intra-corporate cases of fraud. *Market infrastructure*. 2019. Issue 38. pp. 377-383. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastructure38-59> (in Ukrainian).

15. Semenets A.O. Forensic audit as an effective means of anti-crisis management of trade activities. *Business information*. 2019. Issue 4. pp. 280-287. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-4-280-287> (in Ukrainian).

16. Sokolov I.S. The essence of forensics and its functional fulfillment in the system of internal control of the economic entity. *Journal of Economy and Business*. 2020. № 7 (65). pp. 219-222. URL: [10.24411/2411-0450-2020-10625](https://doi.org/10.24411/2411-0450-2020-10625) (in Ukrainian).

17. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated 28.06.1996 № 254к/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (in Ukrainian).

18. Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 04.13.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (in Ukrainian).

19. Civil Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (in Ukrainian).

20. Commercial procedural code: Law of Ukraine dated 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (in Ukrainian).

21. Administrative Judicial Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (in Ukrainian).

22. On the approval of the Instruction on the appointment and conduct of forensic examinations and expert studies and Scientific and methodological recommendations on training issues: Instruction dated 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/conv#n1372> (date of appeal: 07.08.2022) (in Ukrainian).

23. On the approval of the Instruction on the organization and registration of expert proceedings in the divisions of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: Instruction dated 17.07.2017 № 591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/conv#n1372> (in Ukrainian).

24. Vukadinovic P., Damjanovic A. Forenzička revizija: potreba ili izbor. *Revizor*. 2016. No 73. pp. 53-69.

25. Patsula O.I. Forensics as a tool for ensuring business security. *Management of the economic security system: from theory to practice*: thesis of Ukrainian science and practice conf. (Lviv, April 19, 2019). Lviv, 2019. pp. 140-143 (in Ukrainian).

26. Official site of the MORIS Company. URL: <https://www.moris.law/> (date of appeal: 27.08.2022) (in Ukrainian).

Andrii MARTYNOV

PhD in Economics, Associate Professor, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9337-9141>

e-mail: pubrealin@ukr.net

Liliia MARTYNOVA

PhD in Economics, Associate Professor of department, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5593-990X>

e-mail: mar-sofi@ukr.net

Iryna STASHEVSKA

court expert, Luhansk Scientific and Educational Expert and Criminal Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4511-6755>

e-mail: irena11051982@ukr.net

FORENSIC AS A TOOL OF ANTI-CRISIS MANAGEMENT AND COUNTERACTION TO OFFENSES IN THE FIELD OF BANKRUPTCY

Introduction. The problems of identifying signs and preventing bankruptcy at enterprises have been investigated. The priority of measures to effectively investigate bankruptcy offenses is justified.

The purpose of the paper is to determine the analysis of approaches to understanding the essence of "forensics" as an effective tool for identifying signs and preventing bankruptcy, forming a proper source of evidence for bringing to bankruptcy, promising direction of investigation of complex economic offenses and its delimitation with forensic and economic expertise.

Results. The origin of the concept of "forensic" was investigated and its content was defined as independent activities aimed at identifying, analyzing, resolving financial, commercial, legal or other issues; development of procedures aimed at countering and preventing all types of fraud in the economic sphere, in particular, bringing to bankruptcy, identifying the perpetrators.

In the course of the comparative analysis of the concept of "forensic" with the category of "judicial economic examination," their general features and differences were determined according to the following criteria: essence, regulatory regulation, tasks, grounds for conducting, subject, object, initiator of conducting, stages, dates of conducting, results, sources of financing. It is justified that the concept of "forensic" is wider than the category of "judicial economic examination," accordingly, judicial economic examination is a component of forensic examination.

We have studied the peculiarities and advantages of using a forensic in the anti-crisis management system at the enterprise. It has been determined that the syringe is a tool that is successfully used in foreign practice in developed countries, but has not yet been properly used in Ukraine. On the basis of this, the feasibility of implementing the best practices of foreign countries in the system of anti-crisis management and the introduction of forensic equipment in the domestic system of countering bankruptcy at enterprises and identifying illegal actions in the field of bankruptcy at enterprises is justified.

Conclusion. The absence of a proper regulatory field for the use of a penalty was determined and the need to implement measures to legislatively resolve the use of the penalty tools as an innovative tool for anti-crisis management and combating crimes in the field of bankruptcy at enterprises was justified.

Keywords: bankruptcy, bankruptcy offenses, criminal investigation, forensic economic examination, economic activity, forensic expert

УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ VIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ "ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН"

8 грудня 2022 р.

SUMMARY OF RESULTS OF VIII INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE "ACCOUNTING, ANALYSIS, AUDIT, TAXATION, AND FINANCIAL MONITORING IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION CHANGES"

December 8, 2022

Продовження. Див. початок - "Економіка. Фінанси. Право". 2023. № 1. С. 42-43.

За результатами Міжнародної науково-практичної конференції «Облік, аналіз, аудит, оподаткування та фінансовий моніторинг в умовах глобалізаційних змін» сформульовано найважливіші висновки та рекомендації [1].

За напрямом «Облік та фінансова звітність в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України:

З метою відображення інформації про російсько-українську війну у примітці «Події після звітного періоду» до річної фінансової звітності міжнародних корпорацій здійснено класифікацію типів інформації стосовно наслідків скорочення діяльності на ринку країни-агресора та застосування санкцій до неї за такими типами:

- 1) застосування терміну «війна» для позначення військових дій росії в Україні;
- 2) дані про український сегмент;
- 3) надання корпорацією допомоги Україні;
- 4) дані про російський сегмент;
- 5) ступінь скорочення діяльності на російському ринку;
- 6) наслідки скорочення діяльності на російському ринку та застосування антиросійських санкцій для корпорації;
- 7) розроблення сценаріїв розвитку подій;
- 8) твердження про неможливість здійснення оцінювання наслідків досліджуваних подій.

В Україні у часи таких природних і суспільних викликів бухгалтерський облік та звітність доцільно будувати за принципами, з одного боку, більшої обачності, страхування, створення надійної резервної системи для мінімізації пов'язаних із такими подіями витрат і втрат, а з іншого – варто якнайповніше подавати позитивні результати діяльності у звітності суб'єктів господарювання для підвищення їх інвестиційної привабливості для залучення коштів вітчизняних та іноземних інвесторів у розбудову і відновлення зруйнованої війною економіки.

З метою посилення достовірності облікової інформації та реалістичності оцінювання складників бізнесу суб'єктів господарювання у повоєнний період слід доповнити наявні принципи бухгалтерського обліку *принципом гнучкості в оцінюванні*, що передбачає залежність вибору оцінки від мети та потреб користувача облікових даних. Не претендуючи на довершеність наданого у дослідженні матеріалу, вважаємо, що модернізація сучасних принципів бухгалтерського обліку та їх розширення за допомогою запровадження принципу чутливості до ризику та принципу гнучкості в оцінюванні розширить можливості бухгалтерського обліку у задоволенні інформаційних запитів окремих груп користувачів у воєнний та повоєнний період та сприятиме підвищенню довіри до облікових даних, наданих у звітності суб'єктів господарювання.

Умови війни, нестабільності і невизначеності потребують складної системи управління фінансовими активами.

Для того щоб протистояти середовищу, необхідно привести у відповідність складність та швидкість системи прийняття рішень зі складністю і швидкістю змін у середовищі. Це, зі свого боку, вимагає швидких змін та реагування на потреби часу обліку, аналізу та контролю для забезпечення необхідною інформацією потреби управління підприємством і держави для прийняття ефективних управлінських рішень.

У розгляді моделі переоцінювання варто згадати МСФЗ 13 «Оцінювання справедливої вартості». У випадку вартісного визначення шкоди, спричиненої збройною агресією, збір вхідної інформації, зокрема фото- та відео-фіксація руйнування, збір правовстановлюючих документів, фінансової, управлінської звітності, є основою, яка забезпечує достовірне визначення грошового еквіваленту завданої шкоди та подальше отримання компенсації.

Складність економічних процесів в умовах війни обумовлює необхідність комплексного підходу у частині оцінювання, застосування та взаємодії фінансових інструментів у господарській діяльності. Безумовно, Україна продовжує сумлінно виконувати фінансові зобов'язання перед кредиторами навіть у ситуації воєнного стану та зберігає за собою статус надійного партнера.

Економічна сутність, матеріально-речовий склад основних засобів, строк їх експлуатації, стан, а подекуди й вартісна межа, слугують визначальними характеристиками в окресленні їх значення в діяльності будь-якого підприємства під час воєнного стану, організації обліку, зокрема й в галузі метрології, стандартизації та сертифікації.

З огляду на нестандартність з позиції МСФЗ орендних поступок в умовах воєнного стану, доречним є у примітках до фінансової звітності додатково до всіх базових вимог МСФЗ 16 розкривати таку інформацію: загальну характеристику договорів, стосовно яких надано поступку чи звільнення від орендної плати; обґрунтувати обраний підхід (звільнення від визнання модифікації чи модифікація); у разі модифікації розкрити її вплив на актив з права користування та орендне зобов'язання; показати прибутки / збитки, що відображено у звітності у разі змінних орендних платежів. Крім того, на практиці найпоширеніша ситуація, коли додаткові угоди про знижки підписуються повністю або частково по факту їх надання. Тому без письмової згоди з боку орендодавця на звільнення чи знижку з оренди не рекомендовано проводити ні модифікацію, ні визнавати змінні платежі.

Надходження (захоплення) трофейного майна Збройними силами України (ЗСУ) вимагає достовірного та своєчасного обліку, а також контролю його цільового застосування. Саме тому ефективна та оперативна організація бухгалтерського обліку військових трофείв не тільки підвищує репутацію фінансової служби ЗСУ, а й, як результат,

підвищує обороноздатність країни.

В умовах воєнного стану в Україні прийнято низку змін стосовно оподаткування окремих операцій та правил ведення бухгалтерського обліку, які мають позитивний вплив на ведення господарської діяльності у сучасних реаліях.

Порядок нарахування та виплат оплати за час відпустки принципово не змінився, хоча і зазнав впливу обставин воєнного часу, в яких перебуває наша країна.

Стосовно визначення і документального підтвердження розміру збитків зазначено, що сума збитків для суб'єктів господарювання має визначатися як балансова вартість активу на момент його втрати або як втрачена вигода, розрахована як недоотриманий дохід від володіння та користування активами. За необхідності сума збитків може бути визначена шляхом оцінювання вартості втрачених активом незалежним оцінювачем. Водночас залучення незалежного оцінювача має відбуватися з урахуванням його досвіду оцінювання аналогічних об'єктів роботи на відповідному ринку.

Контрольно-аналітичні функції управління, здійснювані на основі обліку, який спирається на природничі засади, покликані бути інструментом дотримання біоенергетичних співвідношень одержання і розподілу енергії прогресу, мобілізації невикористаних можливостей та упущених вигід, пов'язаних з отриманням додаткової вартості. В умовах війни та повоєнному періоді запропоновано підхід, який сприяє дотриманню продовольчої та еколого-економічної безпеки і сталого розвитку національної та світової економіки, а також забезпеченню надійності суспільних і державних інституцій.

Вітчизняним підприємствам доцільно формувати екологічні резерви та забезпечення майбутніх витрат і платежів для їх застосування, за необхідності відновлення екологічного середовища регіону. Водночас питання запровадження формування таких забезпечень в облікову політику вітчизняних суб'єктів господарювання та розкриття у достатньому обсязі нефінансової інформації у звітності потребують подальших досліджень.

Враховуючи умови невизначеності та ризики в умовах війни втратити частково активів та потужностей, енергопостачальні компанії України з метою підтримання надійної роботи енергетичної системи України повинні мати певні готові рішення, які належно забезпечуються організованим та дієвим управлінським обліком.

Застосування цифрових технологій у сфері бізнесу, зокрема у частині ведення бухгалтерського обліку, забезпечує можливість оперативного обміну інформацією та сприяє оптимальному переміщенню бізнесу у безпечні місця. Стабільність обміну інформацією забезпечує відносно швидке поновлення діяльності підприємств. Зі свого боку, це дає змогу сплачувати податки та послідовно виконувати свої зобов'язання.

Процеси інтеграції транспортно-дорожнього комплексу нашої держави до європейської та світової транспортних систем внаслідок воєнних дій хоч і сповільнились протягом 2022 р., але не припинились, а підприємства, що надають послуги у сфері міжнародних вантажних автоперевезень переорієнтувались під нові умови діяльності та здебільшого врахували їх вплив на побудову обліку експортно-імпорتنних операцій.

Огляд основних трендів розвитку бухгалтерської професії свідчить, що в післявоєнний період, з огляду на перспективи членства в ЄС, відбуватиметься повноправна інтеграція України до Європейського та світового економічного простору, а відтак, відбуватимуться інтеграційні зміни і в системі обліку; внаслідок стрімкого розвитку галузей, затребуваних для післявоєнної відбудови відбуватиметься перерозподіл бухгалтерів, зайнятих у конкретних галузях економіки; спостерігатимуться зміни в домінантах програмного забезпечення бізнесу через ознаку походження.

Надано пропозиції стосовно розроблення одного формату цифрового файлу як для проведення податкових перевірок

платників податків, так і для подання фінансової звітності у електронному форматі, що надасть змогу уніфікувати відповідне програмне забезпечення для формування єдиного, т.зв. електронного цифрового формату для подання фінансової інформації про господарську діяльність суб'єктів господарювання всім зацікавленим користувачам такої інформації, а розробникам програмних продуктів спростить впровадження цього цифрового формату у їхнє відповідне спеціалізоване програмне забезпечення.

У період війни, коли мають місце високі ризики фізичного пошкодження місць зберігання носіїв даних та інформації, жодне підприємство не може знаходитися у безпеці і вимушене шукати альтернативні способи зберігання інформації, зокрема облікової, з надійним рівнем її захисту, який може бути забезпечений хмарними сервісами. Безумовно такі послуги потребують значних витрат коштів і прийняття рішення стосовно вибору хмарного сервісу повинно враховувати економічність такого переходу. Також необхідно розуміти, що завжди буде можливість повернутися до власної інфраструктури, тобто вийти із хмари, коли ситуація з безпекою даних стабілізується.

В умовах активних процесів інформатизації соціально-економічних відносин підприємства стикаються з широким спектром загроз, пов'язаних із забезпеченням інформаційної безпеки облікових систем як екзогенного, так і ендегенного походження, водночас рівень спроможності підприємства до їх ефективної елімінації напряму залежить від можливостей підприємства організувати комплексну управлінську політику інформаційної безпеки облікових процесів як у сфері підтримки захищеності програмного забезпечення та відповідної віртуальної інфраструктури, так і стосовно фізичної захищеності відповідних технічних засобів та інформаційних носіїв.

За напрямом «Звітність компанії зі сталого розвитку: стан в Україні та зарубіжний досвід»:

Стрімкий розвиток та запровадження інформаційно-комунікаційних технологій перетворює усі економічні процеси підприємства у своєрідну ланку визначення та виконання завдань. Враховуючи цифрову трансформацію країни, починають з'являтися нові особливості розвитку логістики, зокрема більшість з них пов'язано із інтеграцією даних. В Україні і за кордоном наявні різні інститути, мета яких – застосування наукового потенціалу.

Запропоновано державним регуляторам розробити обов'язкову частину показників, що мають наводитися у звіті про управління. Рекомендовано господарюючим суб'єктам у 2022 р. у розділі «Діяльність в умовах воєнного стану» («допомога підприємству», «допомога тилу»; «допомога передовій») розкривати інформацію в розрізі показників, що відображають сучасний стан, перспективи й ризики, що можуть супроводжувати та становити загрози для діяльності. Це має бути предметом подальших наукових досліджень та обговорень.

Зазначено, що поки що внутрішня практика трансфертного ціноутворення знаходиться на стадії розвитку. Окремі зміни у нормативно-правовому полі та поступова гармонізація національного та міжнародного законодавства про облік та оподаткування в формі трансфертного ціноутворення матимуть беззаперечний позитивний вплив на якість податкового контролю фінансової діяльності підприємств, що і визначатиме подальші дослідження автора.

За напрямом «Бухгалтерський облік в Україні та світі: теорії, концепції та перспективи»:

Для вдосконалення системи обліку та управління витрат на вітчизняних підприємствах є сенс залучити елементи методу стандарт-кост, адаптувати облік витрат під вимоги підприємства та розглянути можливість більш широкого використання результатів калькулювання.

Наведено приклади впливу обраних елементів облікової політики на показники фінансової звітності, що дасть змогу отримувати за допомогою бухгалтерського обліку повну та об'єктивну інформацію про фінансовий результат, уникнути необгрунтованого завищення або зниження показників прибутку.

Конкретизовано елементи облікової політики стосовно доходів від надання послуг з прокату майна, що є важливим у своєчасності визначення результатів діяльності суб'єкта господарювання та в управлінні ним.

Стандарти, методи та процедури ведення обліку та складання фінансової звітності у всіх країнах та в усьому світі побудовані на базі вищевказаних універсальних та вічних принципів.

Економічна турбулентність створює для українських компаній невизначеність стосовно доходів, збуту продукції. Кожна компанія відзначає цей вплив на обсягах прибутків, оскільки зростає інфляція, відсотки, курси обміну валют, все це підвищує витрати та знижує доходи. Проте керівникам компаній варто приділяти увагу не лише управлінню фінансами, але й стратегії утримання клієнтської бази, підтримки морального духу співробітників. Зміна бізнес-середовища впливає на набір інструментів управлінського обліку.

Інструментарій для оцінювання ризику банкрутства підприємства досить різноманітний, вдосконалений відповідно до територіальних особливостей та вимог сучасності. Зі зробленого дослідження доведено, що зазначені моделі оцінювання ризику ймовірності банкрутства дають змогу сформувати загальну картину фінансової платоспроможності підприємства, простежити динаміку господарської діяльності, виявити наявні проблеми та прийняти відповідні управлінські рішення.

Наведено методику обліку процесу придбання фермерськими господарствами сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва з частковим відшкодуванням понесених витрат за рахунок коштів бюджетного фінансування, яка відповідає вимогам нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку, фінансової, податкової та статистичної звітності.

У вживанні знаряддя EVA в агробізнесі загалом та на рівні управління компаній агробізнесу на початку XXI ст. спостерігаємо: універсальний характер вимірювання EVA на різних рівнях управління; вплив глобалізаційних змін (стандартизація законодавства, єдині регламенти розрахунку EVA); євроінтеграцію (оцінювання позитивного впливу вступу країн до ЄС) та використання потужного марематичного інструментарію для аналізу EVA.

Зазначено, що основним недоліком чинної податкової системи України є її спрямованість на подолання дефіциту бюджету шляхом вилучення доходів суб'єктів господарювання. Також в Україні спостерігається відсутність взаємозв'язку між податковою системою та економічним розвитком та діяльністю його безпосередніх суб'єктів – платників податків відповідно до податкової політики, яка спрямована на наповнення бюджету будь-яким способом, вирішуючи поточні потреби адміністрування довгостроково.

Визначено порівняно новими процеси трансфертного ціноутворення для України, але їх розвиток та запровадження змушує бухгалтерів, аудиторів, фінансистів, приділяти багато уваги як одному з важливих об'єктів бухгалтерського обліку компанії.

Зазначено перелік дискусійних питань стосовно організації обліку нематеріальних активів, яке потребує уваги перед-усім, оскільки безпосередньо впливає на якість відображення відповідного об'єкту в обліку і фінансовій звітності компанії.

Визначено наявність двох концепцій (фізична і фінансова), на основі яких у бухгалтерському обліку можна здійснювати оцінювання такого активу, як право користування людським капіталом та відображати такий об'єкт у системі

бухгалтерського обліку та звітності.

Закцентовано увагу на тезисі, що «аби розмова бухгалтера і економіста не нагадувала відому байку про спілкування глухого і сліпого», економічні та бухгалтерські терміни потрібно привести до єдиного знаменника на підставі нормативних визначень понять, термінів, показників.

Встановлено фактори впливу на організацію обліку власного капіталу: форма власності; організаційно-правова форма господарювання; кількість засновників. Зазначено основні завдання організації обліку власного капіталу: забезпечення обліку даних та узагальнення інформації про стан і рух власного капіталу; контроль за правильністю і законністю формування власного капіталу; своєчасне, повне, правильне відображення розміру і всіх змін власного капіталу; контроль за раціональним розподілом прибутку за відповідними фондами; організація аналітичного обліку на рахунках власного капіталу для своєчасного отримання достовірної інформації; правильне відображення в реєстрах обліку і звітності операцій із власним капіталом.

Зважаючи на виявлені проблемні аспекти у методиці обліку додаткового капіталу у формі безоплатно одержаних основних засобів, встановлено, що регулятор має обрати єдиний підхід, який би, з одного боку, не суперечив Концептуальній основі, а з іншого – узгоджував би методику обліку руху додаткового капіталу в різних нормативних документах (Положення № 1213 та НП(С)БО 7): метод капіталу, згідно з яким у міру нарахування амортизації основного засобу додатковий капітал буде переноситися на нерозподілений прибуток; метод доходу, згідно з яким надходження безоплатно одержаних активів відображаються у кореспонденції з рахунком 48 «Цільове фінансування і цільові надходження», який у міру нарахування амортизації основного засобу зменшується з одночасним визнанням доходу (рахунок 74 «Інші доходи»).

Встановлено організаційно-технологічні особливості діяльності IT-підприємств, які впливають на організацію й методику не лише їх фінансового і податкового, але й управлінського обліку. З огляду на відсутність належного імперативного регулювання обліку, вони мають бути розкриті в обліковій політиці IT-підприємств та у примітках до річної фінансової звітності.

Закцентовано увагу на необхідності багатовимірності облікового простору, його складній конструкції і відповідно необхідності залучення до аналізу його розвитку спільної участі всього наукового співтовариства. Це дає змогу визначити як глобальну тенденцію розвитку обліку – розширення облікового простору (облікової сфери).

Організація обліку готової продукції в державних корпораціях полягає у цілеспрямованому впорядкуванні та вдосконаленні механізму, структури та процесів бухгалтерського обліку. Впорядкування системи обліку готової продукції означає організацію цієї системи, зокрема її функціонування в часі та просторі. Організація обліку готової продукції потребує системного підходу. Водночас обов'язковим є дотримання таких принципів: цілісності, всебічності, системно-утворювальних відносин, динамічності, суборіанції та випереджувальних відносин, а також адаптивності, паралелізму, ритмічності, безперервності, плинності та пропорційності.

Суттєвою умовою збільшення ефективності та результативності управлінських рішень в інформаційному середовищі підприємства є підвищення якості облікової інформації.

Інформація, яка використовується для прийняття рішень, повинна бути цілісною. Цінність інформації ґрунтується на її якості, точності, послідовності і своєчасності. Ця інформація є своєчасною стосовно рішень, які прийнято чи буде прийнято в певний період часу.

Корисність інформації у діяльності ОСР визначається її змістовим наповненням, яке дасть змогу отримати чітке уявлення про напрями діяльності ОСР, прибутковість, стан

та перспективи розвитку. Підвищення корисності інформації, на нашу думку, визначається її якісними характеристиками, а саме релевантністю, тобто здатністю відповідати потребам розвитку ОСР, побудові максимально відкритих, прозорих та довірливих взаємовідносин зі стейкхолдерами ОСР: споживачами, акціонерами, персоналом, партнерами, контролюючими органами, представниками суспільства та громадських організацій.

Трансформаційні процеси в епоху глобальних змін, які переживає людство у новому тисячолітті, обумовлено становленням та розвитком постіндустріальної економіки, кардинальними якісними зрушеннями в атрибутах та ціннісних засадах господарювання й суспільного буття під впливом великомасштабних, довгострокових процесів світового розвитку.

Зауважено, що відображення в бухгалтерському обліку знаходять лише операції з майновими корпоративними правами, зокрема правами на дивіденди (відсотки від прибутку) товариства; правами на одержання коштів, що підлягають розподілу між учасниками товариства після проведення всіх необхідних розрахунків в його ліквідації; правами на придбання та викуп акцій; правами під час виходу з товариства на одержання коштів, що дорівнюють вартості частки майна товариства, пропорційної частці учасника в статутному капіталі. Оскільки корпоративні частки в загальній сумі складають статутний капітал господарської організації, частку інвестора в статутному капіталі емітента корпоративних прав слід визнати важливим аналітичним показником.

У разі загальної інформаційної та економічної глобалізації відбувається трансформація як форм, так і окремих концептуальних положень бухгалтерського обліку. Наведено новий теоретичний та методологічний підхід, який дає змогу не тільки розділяти облік на різні його види: фінансовий, управлінський, податковий облік, стратегічний, екологічний, соціальний, виявляти ієрархічний рівень того чи іншого виду на певних історичних відрізках часу, а й поєднувати їх у єдиному методологічному ключі.

За напрямом «Професійне судження та етика бухгалтерів і аудиторів»:

Доречно запровадити систематичне оцінювання професійного скептицизму працівників аудиторської фірми шляхом їх опитування, а також на підставі результатів їх роботи, що також має стати обов'язковим складником системи контролю якості аудиторської фірми.

На сучасному етапі у застосуванні аудитором професійного судження до оцінювання безперервності діяльності клієнта необхідно включати в запит управлінському персоналу питання реагування управлінського персоналу на виклики, пов'язані з військовою агресією.

За напрямом «Аудиторська діяльність в період відновлення економіки України: сучасні виклики та шляхи розвитку»:

Аналіз останніх законодавчих змін у сфері аудиторської діяльності підтверджує їх спрямованість на виконання у повному обсязі дорожньої карти імплементації законодавства ЄС в Україні з метою набуття повного членства в Євросоюзі. Практична їх реалізація забезпечить фактично повну відповідність європейським нормам, більш якісну роботу аудиторів, довіру користувачів їх послуг, а відтак, зробить Україну привабливішою для інвестування, скорішого відновлення нашої економіки у повоєнний період.

Суб'єктам аудиторської діяльності потрібно приділяти особливу увагу оцінюванню ризиків, постійно переглядати їх під час проведення аудиту, застосовувати всі необхідні заходи для зниження величини ризику до прийнятного рівня у виконанні усіх видів аудиторських завдань, зокрема і аудиту ефективності діяльності підприємства. Водночас

обов'язковому врахуванню підлягають ризики, що виникають внаслідок війни. Для цього доцільно здійснити класифікацію факторів, що створюють додаткові ризики.

Серед основних аудиторських процедур, які дають змогу сформулювати правильну аудиторську думку стосовно фактичної наявності та реальної вартості як активів, так і зобов'язань підприємства, є інвентаризація, яка сьогодні супроводжується використанням безпілотників, дистанційною фото- та відеофіксацією, використанням хмарних технологій та захищених каналів зв'язку для комунікування із клієнтами. Не менш важливе місце у цьому процесі має відводитися здійсненню аналітичних процедур, що значно полегшується застосуванням новітніх цифрових технологій. Аудитор повинен висловлювати думку, ґрунтуючись на беззаперечних доказах, а також на обґрунтованому професійному судженні. Відповідно до вимог МСА всі аспекти розроблених та виконаних аудиторських процедур повинні бути належно задокументованими, що викликає необхідність постійного перегляду та доопрацювання наявних робочих документів аудиторів.

Платники податків зацікавлені у проведенні перевірок податкової звітності саме незалежними аудитором. Це обґрунтовує необхідність внесення змін у наявну нормативну базу аудиту та створення окремого методичного забезпечення аудиту податків. Також потребують подальшого обґрунтування основні аспекти його спрямованості в контексті місця і значення обліку як об'єкта та засобу.

З метою покращення якості та ефективності податкового контролю на рівні держави запровадження податкового е-аудиту потребує: трансформації податкової законодавчої бази; розроблення відповідного програмного забезпечення чи адаптації наявного до вимог створення стандартного аудиторського файлу (SAF-T); навчання спеціалістів контролюючого органу; проведення роз'яснювальної роботи з платниками податків.

Для посилення адресності та цільового спрямування податкових пільг, запобігання непродуктивним втратам доходів бюджету та збільшенню результативності доцільно надати низку рекомендацій: започаткувати складання Звіту про оцінювання ефективності податкових пільг на щорічній основі; посилити фінансово-економічне обґрунтування законопроектів, що пропонують запровадження нових або розширення наявних податкових пільг; позбавити можливості отримання податкових пільг суб'єктами господарювання, що пов'язані із країною-агресором рф; збільшити кількість регулярної публічної інформації та покращити якість наборів відкритих даних про податкові пільги; запроваджувати цифрові інструменти контролю ефективності надання податкових пільг тощо.

Для оцінювання аудитором ризиків шахрайства через трикутник шахрайства недостатньо розглядати суб'єкт господарювання загалом. Необхідно отримати розуміння про суперечливі інтереси осіб, що беруть участь в господарських процесах, їх мотиви, в чій інтересах може бути вчинене шахрайство, хто має таку можливість, вивчити поведінку управлінського персоналу, яка свідчить про логічне виправдання шахрайства. У цьому контексті доречно застосовувати біхевіористичний підхід, за якого суб'єкт господарювання розглядається не як абстракція, а як діяльність конкретних фізичних осіб, які мають визначені повноваження, тип особистості, власні стимули та повноваження.

Подальше пізнання закономірностей професійного скептицизму аудитора, зокрема і до розмежування помилок і шахрайства, має відповідне наукове та практичне значення.

Для нормалізації ринку криптовалют в Україні потрібне практичне застосування норм Закону України «Про віртуальні активи», що дасть змогу державі контролювати операції з криптовалютами та вивести з тіні значну частину розрахунків, що також сприятиме стабілізації фінансової системи та пришвидшенню повоєнного відновлення еконо-

міки країни.

Пришвидшення процесу імплементації Рахунковою палатою Концептуальної основи стандартів INTOSAI та виконання аудитів публічних фінансів за їх вимогами сприятиме побудові та підтриманню довіри суспільства та всіх зацікавлених сторін до системи державного управління. Зазначене також потребує оновлення відповідної термінології та повноважень Рахункової палати. Аудит виконання програм соціального та економічного розвитку громад має стати пріоритетним напрямом для забезпечення сталого розвитку територій.

За напрямом «Digital-інновації в обліку, аналізі, аудиті та оподаткуванні»:

В умовах активної фази війни необхідно забезпечити цифрову трансформацію системи грошового забезпечення військовослужбовців і заробітної плати працівників ЗСУ.

Цифрова трансформація бізнесу повинна забезпечити безперерйну діяльність бізнесу в умовах війни, пристосування до роботи у дистанційному режимі, використання електронного документообігу.

Сприяти прискоренню цифровізації з метою забезпечення якісного та ефективного соціального захисту в умовах війни. Це має бути одним із основних пріоритетів будь-якої держави.

Бізнес-адміністрування має забезпечувати контроль та нагляд за всіма діловими операціями господарюючого суб'єкта, забезпечувати якісним інформаційним супроводом прийняття управлінських рішень. Цифрова революція повинна стати потужним драйвером розвитку інноваційного бізнесу в digital-стилі на основі start-up.

Важливим є сприяння цифровізації у державному секторі як важливому чиннику, який не тільки покращує послуги, а й забезпечує доступ до відкритих даних, а також кращу взаємодію з іншими суб'єктами. Єдина інформаційна система соціальної сфери має спростувати роботу працівникам соціального захисту та підвищувати швидкість на-

дання послуг в умовах особистих зверненнях громадян, а також забезпечувати централізоване накопичення, зберігання та автоматизоване оброблення інформації, призначення виплат та формування платіжних відомостей стосовно соціальних виплат.

Потребує вирішення проблема поєднання знань цифрових технологій з предметною областю, для якої вони застосовуються. У проведенні діджитал-аудиту аудитор повинен володіти навиками використання хмарних технологій, а також IT-спеціалісти, які працюють в сфері надання аудиторських послуг повинні розуміти базові вимоги міжнародних стандартів аудиту до проведення аудиторської перевірки. Цифровий аудит може допомогти зрозуміти поточний стан цифрових активів і їх роль у розвитку бізнесу.

Актуальним залишається питання поглиблення наукових досліджень впливу digital-технологій на розвиток бухгалтерського обліку, аналізу, аудиту і оподаткування в Україні. Оцифровування збору податків змінить форму цифровізації для платників податків, консультантів та всіх, хто бере участь у роботі податкових систем. За рахунок впливу цифрових технологій на міжнародну систему оподаткування буде досягнута глобальна податкова прозорість. Цьому також сприятиме розроблення і впровадження в Україні інструментів автоматизації для обміну звітами в розрізі країн.

Закцентовано увагу на необхідності визначення актуальних напрямів підготовки фахівців з обліку, аналізу, аудиту та оподаткування з відповідними digital-компетенціями, що сприятиме прискореній адаптації вітчизняної економіки до умов цифрового світового ринку. Їхня реалізація забезпечить поступовий перехід до цифрової освіти та створення відповідного блокчейн-середовища, що сприятиме формуванню цифрового суспільства в цій сфері.

підготовлено за сприяння кафедри аудиту КНЕУ ім. Вадима Гетьмана,

зокрема завідувачки кафедри Олени ПЕТРИК

Список використаних джерел

1. *Облік, аналіз, аудит, оподаткування та фінансовий моніторинг в умовах глобалізаційних змін: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 8 грудня 2022 р.). Київ.: КНЕУ, 2022. 305 с.*

Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

Аутсорсинг бухгалтерського обліку – це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?

1. **Значна (!) економія коштів** на ведення бухобліку:

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру**;
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції – це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.

4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.

І нарешті – з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

Все що Вам потрібно – це:

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

Зробіть вибір, вигідний для Вас!

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

www.af-analitik.com.ua

**Пропонуємо доєднатись до підписників та авторів журналу «Економіка.
Фінанси. Право»**

***We invite you to join the subscribers and authors of the journal
"Economics. Finances. Law"***

Інформаційно-аналітичний журнал «Економіка. Фінанси. Право» видається з 1994 р. Журналу присвоєно міжнародні ідентифікаційні номери ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print), включено в міжнародну наукометричну базу Index Copernicus та Репозитарій Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук – з економічних та юридичних наук (2020 р.), а також з обліку та аудиту (2017 р.).

Журнал містить також науково-популярний розділ.

На вебсайті видання (efp.in.ua) можна дізнатись про подробиці подачі матеріалів для опублікування.

Цифрова версія журналу доступна в архіві з 2015 р. (<http://efp.in.ua/uk/releases>)

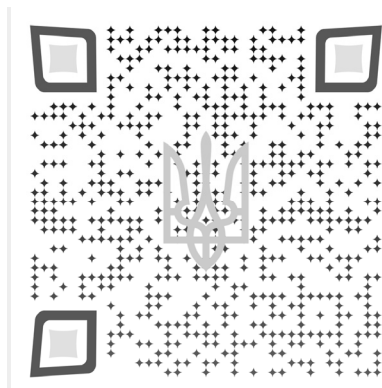
**РОЗПОЧИНАЄМО КАМПАНІЮ З РОЗШИРЕННЯ
АВТОРІВ І РЕДАКТОРІВ
З ІНШИХ КРАЇН СВІТУ!**

**ЗАПРОШУЄМО ДОЛУЧАТИСЯ
ВАШИХ КОЛЕГ ІЗ ЗАКОРДОНУ!**

ПІДТРИМУЙТЕ українську Пресу!
Передплачуйте видання на 2023 рік та надсилайте свої статті до опублікування.

**Підписатися на видання означає підтримати
редакційну команду і систему розповсюдження
ЗМІ України!**

**Замовлення доставки в межах України та світу
шукайте за QR-кодом!**

Оформити передплату можна і в редакції:
<http://efp.in.ua/uk/subscription>

Information-analytical journal "Economics. Finances. Law" is published since 1994. The journal is awarded the international identification numbers ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print), included in the international scientometrics base Index Copernicus and Electronic Vernadskyi National Library of Ukraine Repository.

The journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, in which the results of dissertations to obtain the degree of doctor and candidate (PhD) can be published – economic and legal sciences (2020) as well as accounting and audit (2017).

The journal also contains a popular science section.

On the edition's website (efp.in.ua) you can find out on the details for submitting the materials to publish.

The journal's digital version is available in the archive since 2015 (<http://efp.in.ua/en/releases>)

**WE START THE CAMPAIGN FOR EXPANSION OF
AUTHORS AND EDITORS FROM OTHER
WORLD'S COUNTRIES!**

**WE INVITE YOUR COLLEAGUES
FROM ABROAD TO JOIN!**

SUPPORT the Ukrainian Press!
Subscribe to the edition for 2023
and submit your papers for publishing

**Subscribing the edition means to support the
editorial team and the distribution system of mass
media of Ukraine!**

**Search for delivery orders within Ukraine and the
world by QR-code!**

You can also make a subscription in the editorial office:
<http://efp.in.ua/en/subscription>